

PAPER DETAILS

TITLE: Müsriklerin Ulu'l-Azm Peygamberlerden Talepleri

AUTHORS: Habip KALAÇ

PAGES: 153-183

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2715116>

MÜŞRİKLERİN ULU'L-AZM PEYGAMBERLERDEN TALEPLERİ

The Demands of the Polytheists from the Ulu'l-Azm Prophets

Habip KALAÇ

Doktora Öğrencisi, Şırnak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Phd Student, Şırnak University, Institute of Social Sciences,

Department of Basic Islamic Sciences, Şırnak /Turkey

hgfbn30@hotmail.com

<http://orcid.org/0000-0001-7800-2610>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/Date Received: 22/10/2022

Kabul Tarihi/Date Accepted: 28/11/2022

Yayın Tarihi/Date Published: 31/12/2022

Atıf/Citation: Kalaç, Habip. "Müşriklerin Ulu'l-Azm Peygamberlerden Talepleri". *Universal Journal of Theology* 7/2 (2022): 153-183. <https://doi.org/10.56108/ujte.1190769>

Müşriklerin Ulu'l-Azm Peygamberlerden Talepleri*

Öz

İnsanlığın atası Hz. Âdem, aynı zamanda ilk peygamber olmuştur. Onunla başlayan peygamberlik süreci Hz. Muhammed ile son bulmuş olup, ilahi emrin insanlara ulaştırılması ve anlam bulması peygamberler vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Bununla beraber tebyin ve tebliğ şeklinde iki önemli görevi üstlenen peygamberler, zamanla görevlerini ifa etme noktasında bir takım sıkıntılara maruz kalmışlardır. Maruz kaldıkları esas sıkıntı, tek ilah söylemine karşı olan müşriklerin, yapılan ilahi daveti sabote etmek için sürekli peygamberlerin karşısına farklı taleplerle çıkmış olmalarıdır. Ortaya atılan talepler sorun teşkil etmiş olmanın yanı sıra mevzu bahis problemler davetin insanlara ulaştırılmasının önüne geçememiştir.

Genelde ulu'l-azm sayılan peygamberlerin beş kişiden sayılması meselenin ayrıca ele alınmasının gerekliliğine inanılarak, müşriklerin talepleri çerçevesinde değerlendirilmesi düşünülmektedir. Başlıktan da anlaşıldığı gibi amaç; çalışmamızda ulu'l-azm olan peygamberlerin görevlerini yerine getirirken, takip ettikleri yöntemleri ortaya konulup, karşı çıkan insanların böyle bir tutum ve reaksiyon sergilemelerinin altında yatan ana etkenler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Peygamber, ulu'l-azm, şirk, müşrik, talep, mucize.

The Demands of the Polytheists from the Ulu'l-Azm Prophets

Abstract

The ancestor of humanity, Adam, was also the first prophet. The prophetic process that began with him ended with Prophet Muhammed, hence the action of delivering the divine message to people and equipping it with meaning were realized through prophets. Besides this, the prophets, who undertook two crucial duties as notification and preaching, were sometimes exposed to some hardships while fulfilling their missions. The main hardship they were exposed to was that the polytheists always appeared in front of the prophets with various demands in order to sabotage the divine message of uniqueness of god. Although the demands put forward led to problems, these problems did not prevent the divine message from reaching people.

In general, it is considered the issue should be evaluated within the perspective of demands of polytheists since the prophets accepted as ulu'l-azm are five, and it is believed that the subject should be studied separately. As can be understood from the title, the aim of this study is to try to reveal the methods that ulu'l-azm prophets followed while performing their mission and to find out what were the main motives lying under the fact that the opposing people exhibited attitudes and reactions against prophets.

Key Words: Prophet, ulu'l-azm, shirk, polytheist, demand, miracle

Giriş

Peygamber kavramı farsça bir kelime olup, haber getiren anlamında kullanılmaktadır. Farsça dışında kalan öteki diller grubunda örneğin eski Türkçede yalvaç, Kürtçede ise pıxember şeklinde kullanılır. Farsçadaki kullanımına karşılık Kur'an'da nebi, resul ve mürsel ifadeleri geçmektedir.¹ Haber veren/getiren anlamındaki nebi kelimesi sözlükte, İbnu's-Sekit'in ifadesiyle, mertebesi yüce, açık ve seçik yol anlamına gelirken, resul ve mürsel kelimeleri

* Bu makale, *Kur'an'a Göre Müşriklerin Ulu'l-Azm Peygamberlerden Talepleri*, adlı yüksek lisans tezinden yararlanılarak üretilmiştir.

¹ Yusuf Şevki Yavuz, "Peygamber", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2007), (10.09.2022), 34/257-262.

ise, gönderilen kişiler için kullanılmıştır.² İki kavram olan resul ve nebi, Allah'ın emirlerini insanlara iletmekle görevli olan elçi anlamında kullanılmakta iken, nebi'den farklı olarak resul, Allah ile peygamberler ve bunların dışında kalan öteki yaratılmışlar arasındaki elçilik görevini yapan melekler için kullanılmaktadır.³ Zira seçilen elçiler insanlardan olduğu gibi meleklerden de olmuştur.⁴

İşlemiş olduğu günahattan dolayı eşiyile beraber cennetten çıkarılan ve tövbesi kabul edilen Hz. Âdem ilk insan olma yanında aynı zamanda ilk peygamber olarak da seçilmiştir.⁵ Elçilik görevi Hz. Âdem'le sınırlı kalmayıp, neslinden gelen insanların yönlendirilmesi adına son peygambere kadar devam etmiştir.⁶ Kur'an'da bazı peygamberlerin isimleri açık bir şekilde söylenirken bazılarının da hiç değinilmemiştir.⁷ Fakat hadis kaynaklarında bu sayının yüz yirmi dört bin olarak zikredildiği nakledilmektedir.⁸

Ulu'l-azm ile ilgili yapılan çalışmalar sadece azimet sahibi kişilerin kimliklerini tanıtmakla sınırlı kalmıştır. Buradan hareketle makalede Kur'an'da geçen ulu'l-azm peygamberler ve onların kavimlerinden müşriklerle olan ilişkilerine, müşriklerin onlardan taleplerine değinilecektir. Çünkü taleplerle ilgili bilgi açığı bulunması hasebiyle, biz buradaki açığı gidereceğiz. Böylece talep sahiplerinin bu istekleriyle hangi amaçları hedefledikleri görülmüş olacaktır. Burada taleplerin tamamına değinmek yerine, konuyu temellendirme ve anlamlandırma adına, ulu'l-azm olan peygamberlerden istenilen birkaç örnekle konu işlenecektir.

1. Ulu'l-Azm Peygamberler

Bazı ayetlerde ulu'l-azm kavramının kimlik açısından sınırlandırıldığı⁹ görülmekte iken, farklı bir takım ayetlerde ise peygamberlerin tamamı ulu'l-azm kategorisinde değerlendirilerek¹⁰ kimlikleri açısından ayrıma gidilmemiştir.¹¹ Bu kavram Kur'an'da işlenmekle beraber¹², العزم ve أولو şeklinde terkip

² Muhammed b. Mekrem b. Ali Ebu'l-Fadl Cemaluddin İbn Manzur, *Lisanu'l-Arap*, ed. Muhammed Ahmet Hasbullah Abdullah Ali el-Kebir, Haşim Muhammed eş-Şazeli (Kahire: Daru'l-Me'arif, 1414), "Nebi", 3/4333.

³ Ebu'l-Kasım el-Hüseyn b. Muhammed er-Rağip el-İsfehani, *el-Müfredat fi Ğaribi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Halil İtani (Beyrut: Daru'l-Me'arif, 2010), 557.

⁴ el-Hac 22/75.

⁵ el-Bakara 2/30.

⁶ el-Bakara 2/136.

⁷ el-Mümin 40/78.

⁸ İbn Hanbel Ahmed b. Muhammed, *el-Müsnedu*, nşr. (Kahire: Daru'l-Hadis, 1995), 5/187.

⁹ el-Bakara 2/285.

¹⁰ el-Ahkaf 46/35.

¹¹ Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'an'i'l-Azim*, thk. Ali Ahmed Abdalbaki (Kahire: 2000), 13/57.

¹² el-Ahzap 33/7.

halinde bulunup, sözlükte azim sahipleri, sabretmek¹³, bir işin yürütülüp uygulanması için kalbi o şeye kesin olarak bağlamak, gayret ve ıhtihat etmek gibi farklı anlamlarda kullanılmıştır.¹⁴ *“فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعِزِّ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ”* Ey Muhammed! O halde yüksek azim (ve şeref) sahibi peygamberlerin sabretmesi gibi sabret. Onlar için acele etme.”¹⁵ ayetine konu olan ulu'l-azm olan peygamberlerin sayısı ve üstünlüğüyle ilgili ihtilaflı bilgiler rivayet edilmiş olmakla beraber, tercih edilen görüşün beş kişi (Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed)¹⁶ oldukları yönündeki düşünce daha ağır basmıştır.¹⁷ Müfessir Razi (öl. 606/1210)'ın ayette geçen *وَمِنْ* ifadesinden hareketle, edatın *teb'iz* (bir kısım) anlamında kullanıldığına değinir. Ayrıca burada ismi sayılan beş peygamberin, şariat verilenler anlamında olmaları hasebiyle güçlük sahibi anlamındaki ulu'l-azm kategorisinde olduklarını gösterme adına, dil olgusunu referans göstermek suretiyle, bütün peygamberlerin ulu'l-azm oldukları yönündeki iddiayı da aktararak¹⁸ tercihe gitmediği görülür.

Tarihi seyir içerisinde insanların vahiyden uzaklaşıp sapkın yollara ve düşünce akımlarına sürüklenmiş olmaları beraberinde bir takım problemler getirmiştir. Bununla beraber yeryüzünün muhtelif yerlerine dağılmaları neticesinde Hz. Âdem'in zürriyeti genişlemiş ve bu genişleme farklı inançların doğmasına zemin hazırlamıştır.¹⁹ İlahi mesajın unutulup, beşeri kültürlerin ön plana çıktığı dönemlerde Yüce Allah, insanları içine düştükleri karanlıktan aydınlığa çıkarmaları⁷ ve inanç birlikteliğinin sağlanması amacıyla, kendilerine rehberlik edecek kendi cinslerinden peygamberler göndermiştir.²⁰ Nitekim insan, fıtratı gereği tarihi süreçte sürekli bir yere sığınma ihtiyacı duymuştur.

¹³ Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzur, *Lisanu'l-Arap*, tr, "Ulu'l-Azm", 2/3229; Ebü'l-Hasen Süleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî Mukâtil, *Tefsiru Mukatil*, thk. Ahmet Ferid (Beyrut: Daru'l-İlim, 2003), 231.

¹⁴ Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm en-Nisâbü'rî es-Sa'lebî, *el-Keşfu ve'l-Beyan*, thk. Ebu Muhammed b. Aşur (Beyrut: Daru'l-Hayât-Turasi'l-Arab, 2002), 9/27; Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Eser Neşriyat, 1979), 6/448.

¹⁵ Ahkaf 46/35.

¹⁶ Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzur, *Lisanu'l-Arap*, tr, "Ulu'l-Azm", 1/2932; Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd es-Semerkindî el-Mâtürîdî, *Te'vilatu'l-Kur'an*, thk. Muhammed Masum Vanlioğlu (İstanbul: Daru'l-Mizan, 2010), 13/383.

¹⁷ İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail b. Umar b. Katir, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim* (Beyrut: Daru'l-Fikir, 2011), 4/1720; er-Rağîp el-İsfahani, *el-Müfredat*, 691.

¹⁸ Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin et-Taberistânî er-Râzî, *Mefatihü'l-Ğayb* (Beyrut: Daru'l-Fikir, 1981), 28/35; Ebü'l-Hasen Alâüddîn Alî b. Muhammed b. İbrâhîm el-Bağdâdî el-Hâzin, *Tefsiru'l-Hazin, Lübbü't-Te'vîl fî Me'âni't-Tenzîl*, thk. Abdusselam Muhammed Ali Şahin (Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-İlim, 2004), 3/483.

¹⁹ İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim*, 1/36-38.

²⁰ el-Fussilet 41/6.

Bu ihtiyaçtan dolayı sapkın fikir ve dehlizlerde kaybolmayıp, sağlam bir itikada sahip olmaları adına bu görev peygamberlere yüklenmiştir.²¹

2. Şirk

Şirk kelimesi, “ş-r-k” fiil kökünden türemiş bir mastar olup, ortaklık anlamında kullanılarak aynı kökten gelen “şirket” mastarı da bulunmaktadır. Örneğin: Ortaklık kurmak, müşarekede bulunmak, iki malın ya da cinsleri aynı ve farklı olmak üzere, hayvan, insan gibi, iki şeyin birbirine karıştırılması anlamında kullanılır.²² Bu kelimenin çoğulu şürekâ²³ ya da eşrak şeklindedir.²⁴ Ayrıca Kur'an'ı Kerim'de de çeşitli sure ve ayetlerde geçen şirk kavramının keyfiyeti ve çeşitleriyle ilgili örnekler sunulmuştur. Bununla beraber, şirk kelimesinde muhataba anlatılmak istenen maksada göre, anlamda farklılık meydana gelmekle beraber²⁵, muhatap kitlenin müfret, tesniye, cemi, müzekker ve müennes olması durumunda kullanılan sigada da çeşitlilik arz etmektedir.

3. Müşrik

Müşrik ifadesinin de şirk kavramı gibi Kur'an'ı Kerim'de muhtelif sûre ve ayetlerde işlendiği görülmektedir.²⁶ İnsanlar, tarih boyunca doğada var olduğuna inanılan gizemli güçlere karşı sığınılacak bir yer arayışı içinde olmuşlardır. Kimileri ilahi kudrete kimileri de arz ve semadaki cisimlere kutsiyet atfederek, nefislerindeki korkudan emin olma arayışı içine girmişlerdir. Bu arayışın neticesinde müminler, görevli elçilerin tebliğ ve açıklamalarına uymakla tevhit toplumu oluşturmuşlarken, karşı çıkanlar ise ilahi kudret ile kendileri arasında vasıtalar kılmak suretiyle tarihi serüven içinde müşrik topluluklarını oluşturmuşlardır.²⁷

İnsanın fitratından kaynaklanan, “nereden geldim ve nereye gideceğim” şeklindeki sorgulaması kendisini yaratanla ilgilenmeye itmiştir. Çevresindeki her şeyin bir failinin olması gerektiği sonucuna ulaşma çabasında olan insan, peygamberlerin yönlendirmesi ve akli selim neticesinde evrende sayısızca eşyanın Allah'ın varlığına ve birliğine delalet ettiğini kavrayıp kabul etmiştir.²⁸

²¹ Said Havva, *el-Esas fi's-Sünne*, Ahmet Küçükağa (ed.), çev. Recep Çetintaş A. Ahmet Varol, Abdurrahim Ali Ural, Orhan Aktepe, H. Ahmet Özdemir sad. Hamdi Çelebi (İstanbul: Aksa Yayınları, 1997), 1/110-112.

²² İbn Manzur, "Nebi", 4/2249.

²³ er-Rağip el-İsfahani, *el-Müfredat*, 262-263.

²⁴ Ömer Ahmet Muhtar, *Mu'cemu'l-Lugati'l-Arabiyyeti'l-Mua'sire*, (Kahire: Alimu'l-Kutub, 2008), 2/1195.

²⁵ el-Lokman 31/13; Kehf 18/110; Sebe 34/22.

²⁶ Bkz. 31/13; 34/22; 35/40; 46/4; 4/12; 6/94; 30/13; 41/47.

²⁷ Şinasi Gündüz, *Yaşayan Dünya Dinleri* (Ankara: D.İ.B Yayınları, 2010), 17.

²⁸ eş-Ş'aravi eş-Şeyh Muhammed Mutevella, *el-Ayatu'l-Kevniyyetu ve Delaletuha 'ala Vucullahi Te'ala*, thk. Ahmed ez-Zağbi ts), 4-75.

Buna karşılık şirkte ısrar edenler ise kendileriyle Allah arasına aracılar koyma noktasında ısrarcı olmuşlardır.²⁹

Şirk ve müşrik kavramlarıyla alakalı bu kısa bilgilerden sonra aşağıda, ilgili başlıklar altında müşrik toplulukların peygamberlere yönelttiği talepler işlenecektir.

4. Müşriklerin Hz. Nuh'tan Talepleri

Kur'an ve hadislerde hayat hikâyesine geniş bir şekilde yer verilen Hz. Nuh, uzun zaman ve ömrü uzun şeklinde farklı isimlerle telaffuz edilmiş, Sümer ve Babil kahramanlarıyla özdeşleştirilerek Akad ve Habeş dillerinde nâha ve nâh şeklinde anılmıştır. Bu, aynı zamanda ulul'azm peygamberler içinde sayılan Hz. Nuh'un farklı kültür ve inanışlar tarafından benimsendiğini göstermektedir.³⁰ Peygamberler Kur'an'da insanlar için takip edilmesi gereken örnek ve model olarak takdim edilmektedir.³¹ Onlar toplumu yönlendiren, bilgilendiren ve toplum içinde aksaklık meydana geldiğinde, içinde yaşadıkları toplumun ıslahı için var güçleriyle mücadele etmiş ve karşılaştıkları sıkıntılara rağmen görevlerini yerine getirme noktasında kararlılık göstermişlerdir.³² Bununla beraber peygamberler insan olmaları hasebiyle çeşitli sıkıntılara maruz kalmış, içinde yaşadıkları insanlar tarafından bazen dışlanmış ve bu durum beraberinde çeşitli problemler getirmiştir.³³ Her peygamber, içinde yaşadığı toplumun hidayete ermesi için nübüvvet tarihi boyunca olağanüstü çaba sarf etmiş, bu çabalara olumlu cevap verenler olduğu gibi çeşitli sebeplerden ötürü karşı çıkanlar da olmuştur.³⁴

4.1. Müminleri Kovma Talepleri

Hz. Nuh'un uzun bir zaman boyunca kavmini Allah'ın dinine davet etmesine rağmen putperest olan kavmi, iman etmek yerine, kendisine karşı çıkarak bazı taleplerde bulunmuşlardır.³⁵ Hz. Nuh'un etrafındaki karşıt grup, inanan insanları kastederek kendisine asilzade kişilerin tabi olmalarını ima ederek, doğru yolda bulunduklarını savunmuş ve insani yüceliğin zenginlikte olduğunu iddia etmişlerdir.³⁶ Bununla da yetinmeyip peygambere tabi olmanın

²⁹ Abdulaziz Bayındır, *Kur'an Işığında Aracılık ve Şirk* (İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2015), 18.

³⁰ Ömer Faruk Harman, "Nûh", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2007), (17.11.2022), 33/224-227.

³¹ el-Ahzab 33/21.

³² Mehmet Bağış, "Hz. Nûh Kıssasının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi", *Jasss* 85 (2021), (Erişim 17.11.2022), 3.

³³ en-Nuh 71/5.

³⁴ el-Kamer 54/10.

³⁵ eş-Şu'arâ 26/116.

³⁶ Hûd 11/27.

fakirliğe sebep olduğunu iddia ederek, müminleri ayak takımından saymışlardır.³⁷ Bu taleplerine karşılık *“Ben o iman edenleri kovacak değilim. Onlar Rablerine kavuşacaklardır. Fakat ben sizi cahilce davranan bir kavim olduğunuzu görüyorum.”*³⁸ şeklinde müşriklerin derin bir yanılgı içinde oldukları hatırlatılmakla beraber, peygamberlerin insanlara karşı eşit ve adaletli bir yaklaşım sergiledikleri mesajı ön plana çıkarılmıştır.³⁹ Bu mesajın yanında üstünlüğün mal, mülk, makam, çocuk vb. şeylerde olmadığı⁴⁰, aksine insanların eşit olmalarıyla beraber asıl üstünlüğün insani ve ahlaki değerlerde olduğu ifade edilmiştir.

Bütün telkin ve uyarılara rağmen müşriklerin karşı reaksiyon sergileyip, küfürde ısrar edeceklerini Hz. Nuh'un aralarında uzun zaman kalarak tecrübe edindiği *“Onlar günahkâr ve kâfir nesilden başkasını doğurmazlar/yetiştirmezler”*⁴¹ şeklindeki ifadesinden anlaşılmaktadır. Bunun sonucunda peygamberin davetine karşı durum ve tutumlarını değiştirmeyen kavmin helak olmuştur.⁴²

Sonuç olarak Hz. Nuh'un telkinleri, kavmin hakikati kabul etmesine fayda sağlamamış, aksine ona karşı katı davranma şeklinde bir reaksiyona dönüşmüştür.⁴³ Verilen örneklerden de anlaşıldığı üzere müşriklerin buradaki taleplerinin, maksat birliği açısından Mekke müşriklerinin Hz. Peygamber'e, etrafındaki ayak takımını uzaklaştırmak ki sana tabi olabilelim, şeklindeki istek ve çıkışlarıyla örtüştüğü⁴⁴ ve her iki grubun ortak bir psikolojiye sahip olduklarını göstermektedir. Ayrıca peygamberin kendi istekleri doğrultusunda hareket etmesi gerektiği şeklinde psikolojik bir tutum sergiledikleri de anlaşılmaktadır.

4.2. Melek Gönderilme Talebi

Hakikate tabi olmak istemeyen insanlar her fırsatta bahaneler üreterek, Hz. Nuh'a karşı çıktılar.⁴⁵ Karşı çıkmanın yanı sıra, iman edilmesi gereken bir şey olması durumunda, Allah'ın kendilerine peygamber olan bir melek göndermesi gerektiğini iddia edip, peygamberin beşerilik yönüne göndermede bulunarak, üstünlük psikolojisine büründüler. Bununla kendilerini haklı çıkarma adına peygambere karşı psikolojik savunma mekanizması geliştirme

³⁷ Ebü'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Nesefî, *Tefsiru'n-Nesefî Medariku't-Tenzil ve Hakaiku't-Te'vil*, thk. Yusuf Ali Bedevi (Beyrut: Daru'l-Kelime't-Tayyip, 1998), 2/54.

³⁸ Hûd 11/29.

³⁹ Bağış, "Hz. Nûh Kıssasının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi", 7.

⁴⁰ Abdülkerîm Zeydân, *el-Müstefâd min Kasasi'l-Kur'ân* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1998), 1/142.

⁴¹ Nûh 71/27.

⁴² Hûd 11/44.

⁴³ eş-Şuara 26/115.

⁴⁴ el-Abese 80/1-7.

⁴⁵ el-Müminun 23/24.

çabasına girip, babalarını bu yol üzerinde gördüklerini iddia ederek, vahye tabi olmayacakları imasında bulundular.⁴⁶ Bu bağlamda melek olan peygamber talebinde bulunmakla aynı zamanda babalarının dininin hak olduğunu ileri sürmeleri, kendileriyle çelişik olduklarını yansıtmaları açısından önem arz etmektedir.⁴⁷ Nitekim bu talepleriyle aslında babalarının dini dışında inanılması gereken başka bir şey olmadığı iddiası yanında, Hz. Nuh'u görevinden alıkoyup işlevsiz de bırakmak istemişlerdir.

4.3. Azap Talebi

Şirkte ısrar eden Hz. Nuh'un kavmi kendileri için hazırlanmış azabın gelmesi noktasında ısrarcı davranarak, aslında vadedilen şeyin söylemden ibaret olduğunu iddia ettiler. Peygamberin uzun bir zaman diliminde aralarında kalmasına rağmen, gerçekleşmeyen bu talep, rahat bir psikoloji ile hareket edip, farklı bir kanaat geliştirerek müşriklerin kendilerini azaptan emin görmelerine sebep olmuştu.⁴⁸ Bu şekilde peygamberi sadakat testine tabi tutup⁴⁹, haklılıklarını ortaya çıkarmak için acele edilmesini istemişlerdir.⁵⁰ Müşriklerin isteklerine karşılık aceleci bir tutum benimseme yerine, Hz. Nuh sabırlı ve merhametli bir davranış sergileyerek, kendileriyle yaşadığı kavmin hidayet bulması için azimle mücadele vermiştir. Aynı zamanda taleplerine karşılık sürekli rahmet ön plana çıkarılmış ve buradaki tebliğin asıl maksadının kendileri için dünya ve ahiret saadeti olduğu mesajı verilmeye çalışılmıştır. Hz. Nuh'un uzun bir zaman aralarında kalıp, çeşitli sıkıntılara katlanarak son noktaya kadar Rabbinden azap talebinde bulunmamış olması bunun göstergesidir.⁵¹ Çünkü peygamberlerin temel hedeflerinden biri, insanları cezalandırma adına azap talebinde bulunma değil, aksine rahmetle Allah'ın dinine davetle beraber sabırla doğru yolu gösterme şeklinde kendini göstermiştir.

Hz. Nuh her defasında kavmini Allah'ın dinine davet etmiştir. Fakat bu davete karşılık kavmin içindeki elit kesim kendilerinin Hz. Nuh'tan ve getirdiği davetten daha üstün olduklarını iddia etmekle, tevhit inancını ve tek ilah söylemini garipseyip⁵², bunun yeni bir şey olduğunu ve daha önce duymadıklarını ima ettiler. Dolayısıyla Hz. Nuh'un anlamsız şeyler söylediğini dile getirerek, onu yalnız bırakmaya çalıştılar. Bu şekilde çeşitli bahaneler ileri sürüp, risalete karşı bir duruş sergileyen müşrikler bu gibi taleplerde bulunarak,

⁴⁶ İbn Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberi, *Cami'u'l-Beyan 'an Te'vili Âyi'l-Kur'an*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki (Kahire: Daru'l-Hicr, 310), 23/33-34.

⁴⁷ es-Sa'lebi, *el-Keşfu ve'l-Beyan*, 10/46.

⁴⁸ er-Râzî, *Mefatihul-Ğayb*, 17/226.

⁴⁹ Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmet b. Ebi Bekr el-Kurtubi, *el-Cami li Ahkami'l-Kur'an*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki (Beyrut: Müessesetu'r-Risale, 2006), 11/106.

⁵⁰ Muhammed b. Muhammed el-Ammari Ebu's-Su'ud, *İrşadu'l-Akli's-Selim ila Mezaya'l-Kur'ani'l-Kerim* (Beyrut: Daru Heyâti't-Turasi'l-Arap, ts), 3/38.

⁵¹ Ebu's-Su'ud, *İrşadu'l-Akli's-Selim*, 3/237-238

⁵² el-Muminun 23/24.

toplum üzerinde kurdukları şirk psikolojisini derinleştirme çabasına girip, kendilerince kurdukları düzenin devamını sağlamlaştırmayı hedeflemek suretiyle⁵³, üst akıl olarak kendilerini görmüşlerdir.

5. Müşriklerin Hz. İbrahim'den Talepleri

Hz. İbrahim, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ın ortak olarak kabul ettiği ata manasında büyük peygamberlerden sayılıp Tevrat, Hristiyan ve İslami kaynaklarda hayat hikâyesi geniş bir alan kapsamaktadır. Farklı inanç ve dillere konu olan Hz. İbrahim'in peygamberlik serüveni ve hayat hikâyesi kendisine inananların zihin dünyasında farklı şekillerde aksetmiş olsa da insanlığın kesiştiği müşterek bir değer haline gelmiştir.⁵⁴ Hz. İbrahim, İslami kaynaklarda bazı farklılıklarla⁵⁵ İbrâhim b. Târih/Târah b. Nâhur b. Sârûğ b. Erğuvâ b. Fâleğ b. Âber b. Şâleh b. Kaynân b. Erfahşed b. Sâm b. Nûh şeklinde kaydedilmiştir.⁵⁶

Hz. İbrahim, içinde yaşadığı toplum tarafından çeşitli sıkıntılara maruz bırakılmıştır. İnsanlar putperestlik inancında aşırıya kaçmış ve kendisi bu durumdan oldukça rahatsızlık duymuştur. Zira peygamberlerin asli görevlerinden biri, insanı eşyanın köleliğinden ve yanlış düşüncelerden arınmalarını sağlama çabası yanında, Allah'a kul olmakla asıl özgürlüğe kavuşmanın yolunu göstermeleridir.⁵⁷ Böyle meşakkatli bir süreçte Hz. İbrahim, kavminin hidayet bulması ve elleriyle yaptıklarının faydasız olduklarını göstermek için çaba sarf etmiş ve en yakın çevresinden başlamıştır.⁵⁸ Düşünen ve kendisine devasal akıl nimeti sunulan insanın, cansız ve taştan yapılmış cisimlere kulluk yapması, insana ve aklına karşı yapılan bir saygısızlık olarak addedilmiştir.⁵⁹ Buradaki asıl maksadın, insanın zihinsel işlevinin harekete geçirilmeye çalışılması olduğu ortaya çıkmaktadır. Müşriklerin Hz. İbrahim'den istedikleri taleplerin bir kısmı aşağıdaki gibidir.

5.1. Bayram Törenine Katılma Talebi

Hz. İbrahim uzun bir zaman mücadele etmesine rağmen, tebliğ esnasında ilk tepkiyi yakın çevresinden almıştır.⁶⁰ Verilen tepkiler, onu içinde yaşadığı toplumu terk etmeye kadar zorlamış olmakla beraber, gelen peygamberin tek

⁵³ et-Taberî, *Cami'u'l-beyan*, 17/34.

⁵⁴ Ömer Faruk Harman, "İbrahim", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2000), (18.11.2022), 21/272-273.

⁵⁵ İbn Manzûr, "Ulu'l-Azm", 1/264.

⁵⁶ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmûlî et-Taberî el-Bağdâdî et-Taberî, *Tarihu't-Taberî*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim (Kahire: Daru'l-Me'arif, ts), 1/233.

⁵⁷ el-Maide 5/67.

⁵⁸ Meryem 19/42.

⁵⁹ el-Enâm 6/75-79.

⁶⁰ Meryem 19/46.

ilah söylemi toplum içinde akamete uğratılmaya çalışılmıştı.⁶¹ Bu, akli melekeleri körelmiş insanların tutarsız talepleriyle ilahi hakikate karşı anlamsız ve tutarsız bir şekilde inatlaşmalarını yansıtmaktadır.⁶² Hz. İbrahim'in tevhit mücadelesini içinde yaşadığı topluma kazandırmaya çalıştığı yönündeki çabası, Kur'an'ın farklı ayetlerine serpiştirilerek yoğun bir şekilde işlenmiştir.⁶³

Hz. İbrahim, dönemin genel anlayışına aykırı bir takım söylem ve eylemlerde bulununca, babası Azer'e göre Hz. İbrahim taşkınlık yapıp yoldan çıktığı için her yıl kavmi tarafından putları takdis etmek amacıyla yapılacak etkinliklere götürmek istemişti.⁶⁴ Hz. İbrahim ise törene katılmaktan korunmuş⁶⁵ ve karşı tarafın talepleriyle derin bir yanılğı içinde olduklarını gösterme adına güneşe⁶⁶, aya⁶⁷ ve yıldızlara⁶⁸ dikkatleri çekmek suretiyle, hasta olduğunu bahane ederek, kavminden geri durmuş ve putlarını kırmıştı.⁶⁹ Böylece her fırsatı değerlendiren Hz. İbrahim, kavminin içine düştüğü yanlışı kendilerine gösterme adına durumu fırsata çevirip⁷⁰, tapmış oldukları taşların cansız birer varlık olduğunu göstermeye çalışarak, düşünme fonksiyonlarını harekete geçirme gibi farklı yollar denemiştir.⁷¹ Müşrikler de yaptıkları işin doğru olduğunu ve bunun delilinin kendilerinden önceki ataları olduklarını ileri sürerek, Hz. İbrahim'in boş bir uğraş içinde olduğunu iddia edip, yeni talepler şeklinde farklı argümanlar geliştirmişlerdir.⁷² Burada Hz. İbrahim'in mücadelesine bakıldığında, kendisine yöneltilen taleplere karşı geliştirdiği önemli yöntemlerden biri, akli istidlal yolunu tercih ederek, kavminin bu yönde düşünmesini sağlamaya çalışmış olmasıdır. Putların en büyüğünü kırmayarak, vakayı yine büyük puta yıkmakla, müşriklerin bilinçaltında yatan derin yanılğıyı yine müşriklerin putlara hitaben: *"Ne diye konuşmuyorsunuz?"*⁷³ şeklindeki ifadeleriyle var olan çelişkiyi ortaya koymuştur.⁷⁴ Görüldüğü gibi müşrikler kendilerinden önceki atalarını örnek göstererek, inandıkları dinin doğruluğunu iddia etmenin yanı sıra, Hz. İbrahim'in davetine karşı

⁶¹ el-Kurtubi, *el-Cami*, 13/458.

⁶² et-Tusi eş-Şeyh, *et-Tibyan*, thk. Ahmed Habip Kasır el-Amili 1409), 7/130.

⁶³ el-Ankebût; 29/16-27; es-Sâffât 37/83-113.

⁶⁴ Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi* (ts.), 1/152.

⁶⁵ İbn Aşur Muhammed Tahir, *et-Tahrir ve't-Tenvir* (Tunus: Daru Sahnun, 1997), 23/140-145.

⁶⁶ el-En'am 6/78.

⁶⁷ es-Sâffât 37/88.

⁶⁸ es-Sâffât 37/88.

⁶⁹ es-Sâffât 37/89-93.

⁷⁰ Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed el-Bağdâdî İbnu'l-Cevzî, *Zadu'l-Mesir fi İlmi't-Tefasir* (Beyrut: Mektebetu'l-İslam, 1983), 3/545.

⁷¹ et-Taberi, *Tarihu't-Taberi*, 1/235-140.

⁷² el-Enbiya 21/52-56.

⁷³ Es-Saffat 37/92.

⁷⁴ er-Râzî, *Mefatihul-Çayb*, 26/140-144.

alayımsı bir tavır takınarak, inandıkları değerleri baskın çıkarmaya çalışmışlardır.

5.2. Nemrut'un Kurban Kesme Talebi

Hız. İbrahim'den istenilen farklı taleplerden biri de kendisi ateşe atıldıktan sonra Nemrut, ateşin onu yakmadığını görmüş ve yanına gelerek, "Senin Tanrının seni koruduğu için çok güçlüdür. Bu yüzden ona çok kurban kesmek istiyorum," şeklindeki dileğini söylemiş; Hız. İbrahim de bunun kabul olması için imanının şart olduğunu hatırlatarak, karşıt görüşlü kişinin düşüncesi altında yatan psikolojik durumu harekete geçirmeye çalışmıştır. Fakat hakikatle yüzleşmek istemeyen bu insanlar, gerçeğin kendi bildiklerinden müteşekkil olduğunu sanmışlardır. Bundan dolayı kendilerine açık bir şekilde gösterilen olağanüstü hakikatleri kabule yanaşmayıp, ilahlık iddiasında bulunarak, karşıt düşüncede kalmayı tercih etmişlerdir.⁷⁵ Nemrut bu olaydan ders çıkarmayıp, her fırsatta insanları içinde bulundukları durumdan istifade ederek, tebaasını köleleştirme psikolojisiyle hareket etmeye devam etmiştir. Hatta kuraklığın ve kıtlığın hüküm sürdüğü senelerde dahi kendisinden yardım talebinde bulunan insanlardan ilahlığını kabul etmeleri karşılığında yardım edeceğini söylemesinin altında yatan psikolojik dürtünün, otoritesinden beslenmeye çalışarak, insanlar üzerinde hâkimiyet kurma arzusunun kaynaklandığı şeklinde anlaşılmaktadır.⁷⁶

5.3. Kralın Hız. İbrahim'in Eşi Sare'yi Talebi

Hız. İbrahim, Şam'da iken Sare ile evlenmiş ve daha sonra Mısır'a geçmiştir.⁷⁷ Bunun üzerine eşiyle Mısır'dayken dönemin kralı onların gelişlerini haber almıştı. Bunu üzerine Kral, Hız. İbrahim'i talep ederek yanındaki bayanın kim olduğunu merak edip, Sare'yi görme talebinde bulunmuştu. Talebinde farklı düşünceler besleyen bu kişiden Allah, Hız. İbrahim ve eşini muhafaza etti.⁷⁸ Bunun üzerine Hız. İbrahim, kralın kötülük etmesinden endişelenip, ailesini alarak Şam'da bulunan Sebe'ye götürdü. Burada bir müddet kaldıktan sonra, bir mescid inşa ederek, oradaki insanların su ihtiyacını karşılamak için bir de su kuyusu açtı. Fakat buradaki insanlar Hız. İbrahim'e eziyet etmeye

⁷⁵ Ebü'l-Hasen İzzüddîn Ali b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî İbnu'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, çev. Beşir Eryarsoy Ahmet Ağırakça, Zülfikar Tüccar, Abdülkerim Özaydın (İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2008), 1/84.

⁷⁶ Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfiî es-Süyûtî, *ed-Durru'l-Mensur et-Tefsiru bi'l-Mesur*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turki (Kahire: Merkezun li'l-Buhusi ve'd-Dirasati'l-Arabiyyeti ve'l-İslamiyye, 2003), 3/205.

⁷⁷ Ebü Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî İbn Sa'd, *Kitabu't-Tabakati'l-Kebir*, thk. Ali Muhammed Ömer (Kahire: Mektebetu'l-Hanci, 2001), 1/248.

⁷⁸ Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, çev. Mehmet Keskin (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1994), 1/213.

başlayınca oradan da ayrılmak zorunda kaldı.⁷⁹ Oradan ayrılması neticesinde kuyu suyunun çekilmesi üzerine oradaki insanlar hata yaptıklarını anlayıp, kendisinin geri gelmesini istediler.⁸⁰ Yaşanan bu gelişmelerden sonra kralın otoritesinden yararlanmak suretiyle kendini tatmin etme adına peygamberden bir takım taleplerde bulunmuş olmanın yanı sıra, etraftaki insanların da çıkar psikolojisiyle hareket ettikleri görülmektedir.

5.4. Diriltme ve Öldürme Talebi

Nemrut, Hz. İbrahim'i yıldırma için kendisini ilah olarak görme psikolojisine kapılmak suretiyle, yaşatma ve öldürme kudretine sahip olduğunu iddia etmekle, Hz. İbrahim'i çaresiz bırakmayı hedeflemiştir. Zira bütün risalet elçileri daima müşriklerin tepkilerine maruz kalmış ve çeşitli sıkıntılarla yüzleşmişlerdir. Hz. İbrahim de bu sıkıntılara maruz kalan peygamberlerden biridir. O, her fırsatta insanların hidayet bulmaları için çaba sarf etmiş ve bu uğurda zor aşamalardan geçmiştir.⁸¹ Bu meyanda müşrikler tutarsız yöntemler kullanarak bazen caydırıcı bazen de tehdit şeklinde farklı psikolojik tutum sergileyerek, peygamberleri engellemeye çalışmışlardır.

Nemrut, Hz. İbrahim'in karşısına farklı taleplerle çıkmaya devam etmiştir. Taleplerinden biri de yaşatma ve öldürme kudretine sahip olduğunu iddia ederek, düşüncesini sahnelemeye çalışmış olmasıdır. Bu bağlamda Hz. İbrahim'le Nemrut arasında aşağıdaki diyalog gerçekleşmiştir.

*"Allah, kendisine hükümdarlık verdi diye (şımarıp böbürlenerek) Rabbi hakkında İbrahim ile tartışanı görmedin mi? Hani İbrahim, "Benim Rabbim diriltir, öldürür." demiş; o da, "Ben de diriltir, öldürürüm" demişti. (Bunun üzerine) İbrahim, "Şüphesiz Allah güneşi doğudan getirir, sen de onu batıdan getir" deyince, kâfir şaşırıp kaldı. Zaten Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez."*⁸² Aralarında geçen konuşmadan da anlaşıldığı üzere Hz. İbrahim rububiyet iddiasında bulunan kişiden yapılması mümkün olmayan bir istekte bulununca, karşı taraf da iki kişiyi talep edip birini öldürerek, diğerini ise affederek, öldürme ve hayatta bırakma kudretinde olduğunu iddia etmiştir.⁸³ Meselenin karşı tarafın iddia ettiği gibi olmadığını ve talebiyle yanılığında olduğunu gösterme adına bu sefer de güneşin farklı yerlerden doğurulup, batırılması istenmiştir. Bununla,

⁷⁹ Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Bağdâdî, *Tarihu'l-Enbiya*, nşr. Muhammed Ali Beyduni (Beyrut: Daru'l-Kitabil-İlim, 2004), 74-75.

⁸⁰ İbnu'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, 1/86.

⁸¹ Ebu Muhammd Abdulhak b. Galip el-Endülüsi İbn Atiyye, *el-Muharriru'l-Veciz fi Tefsiri'l-Kitabi'l-Aziz*, thk. Abdusselam Abduşşafi Muhammed (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2001), 1/346.

⁸² el-Bakara 2/258.

⁸³ Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-Beydâvî, *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*, thk. Muhammed Abdurrahman (Beyrut: Daru İhyai Turasi'l-Arab, ts), 1/155.

Nemrut'un rububiyet iddiası altında yatan hüccetinin çürütülmesi hedeflenmiştir.⁸⁴ Ayrıca kendisini risalet elçisinden üstün gören Nemrut'a, var olan bir şeyin zıttının yapılmasının istenmesi, her şeyin sahibi olan Allah'ın kudretinde olduğunu ve bunun aksi durumunun ise mümkün olmadığı şeklindeki mesaj verilmiştir. Aynı zamanda karşı tarafın psikolojik hali ve beşeri sınırları da kendisine gösterilmeye çalışılmıştır.

Peygamberlerden istedikleri taleplerle tarih sahnesinde yerlerini almış olan insanlar bu yönleriyle kötü anılmakta iken, insanları Allah'ın dinine davet eden peygamberler ise örneklik temsil ederek güzel bir şekilde anılmaktadırlar.⁸⁵ Özelde Hz. İbrahim ve genelde bütün peygamberler ellerinden gelen gayreti göstererek, var güçleriyle canları pahasına⁸⁶ Allah'ın dinini insanlara anlatmaya ve akli selim ile bağdaşmayan tutarsız isteklerin arka planını anlatmaya çalışmışlardır. Ayrıca kendilerinden çeşitli taleplerde bulunan peygamberlerin de zaman zaman karşı taraftan talepte bulundukları ve bununla farklı bir yöntem ortaya koyarak, karşı tarafın savını çürütmeye çalışmış olmaları, karşıt olanların psikolojisini görme adına önemli bir çaba olmuştur.

6. Müşriklerin Hz. Musa'dan Talepleri

Hz. Musa, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet tarafından İsrailoğulları'nı, Firavun'un zulmünden kurtarıp, özgürleşmelerini sağlayan büyük bir peygamber olarak kabul edilmektedir. İsmi hakkında İbranice "Moşeh", Kiptice'de ise "mô (su) ve uşâ' (kurtarmak)" şeklinde farklı telaffuz edilmişse de İslami kaynaklarda Musa şeklinde geçmektedir.⁸⁷ Kur'an'da, Firavun'la yaptığı mücadele yanında ismi en fazla zikredilen peygamberler arasındadır.⁸⁸ Her peygamberden istenilen bir takım talepler olduğu gibi İsrailoğulları'na gönderilen Hz. Musa'dan da bir takım isteklerde bulunulmuştur.

6.1. Firavun'un Mucize Talebi

Uzun yıllar Firavun'un sarayında kalan Hz. Musa istemeyerek de olsa Mısır'da Kiptilerden birini öldürmüş ve bundan dolayı da oradan ayrılmak zorunda kalmıştı.⁸⁹ Bir süre Medyen'de kaldıktan sonra nübüvvetle görevlendirilmesi üzerine Mısır'a geri dönüp, yıllarca sarayında kaldığı Firavun'la yüzleşmek için kardeşi Harun'la birlikte saraya tekrar gelerek, Allah'ın elçileri olduklarını söylemişlerdir.⁹⁰ Ortamdaki psikolojik havayı yumuşatma adına

⁸⁴ es-Sa'lebî, *el-Keşfu ve'l-Beyan*, 2/241.

⁸⁵ el-En'am 6/84-88.

⁸⁶ Bağış, "Hz. Nûh Kıssasının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi", 91.

⁸⁷ Ömer Faruk Harman, "Mûsâ", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2020), (19.11.2022), 31/207-213.

⁸⁸ Bkz. et-Taberi, *Tarihu't-Taberi*, 1/387; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, 1/148; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 1/353.

⁸⁹ es-Süyûtî, *ed-Durru'l-Mensur*, 11/437-440.

⁹⁰ eş-Şu'ara 26/31.

yapılan bu konuşmadan sonra Firavun, Hz. Musa'dan söylediklerinin doğru ve hak olduğunu gösterecek bir delil getirmesi gerektiğini talebine eklemişti. O, bununla kendisini haklı, Hz. Musa'yı ise zor durumda bırakmaya çalışmıştı.⁹¹ Firavun'un bu talebine karşılık, Hz. Musa'ya verilen emir doğrultusunda elindeki asayı yere bırakmasıyla asa, kocaman bir ejderha oldu.⁹² Fakat Firavun tatmin olmamış gibi, bunun haricinde delilin var mı? şeklinde farklı taleplerine devam etti.⁹³ O, saltanatının devamı için çeşitli hile ve tuzak kurma arayışına girip, Hz. Musa'dan bir buluşma mekânı seçmesini talep etti. Kendince her kesin gözü önünde Hz. Musa'yı mağlup edecek, mülkünü ve saltanatını emniyete alacaktı. Aslında bu durum, Hz. Musa için de bir fırsat olup, insanların toplanacağı bayram günü hakikatin ortaya çıkması adına Firavun'un iddia ettiği gibi bir hâkimiyete sahip olmadığı gerçeği gözler önüne serilecekti.⁹⁴ Buna karşılık Firavun da Hz. Musa'yı zor durumda bırakmayı amaçlayıp, daha önce sihirbazlardan gördüklerini delil olarak kullanmaya çalışarak⁹⁵, durumu lehine çevirmek istemiştir. Çünkü etrafındaki insanlar, sihirbazların yaptıklarını bildikleri için Firavun, Hz. Musa'nın yaptığını insanların gözünde sihirbazların yaptıklarıyla aynı kategoride gösterme çabasında olmuştur.⁹⁶ Firavun, Hz. Musa'dan talep ettiği bu düşüncesiyle de istediğini elde edememişti. Çünkü kendi elleriyle organize ettiği sihirbaz ve büyücüler Hz. Musa'nın getirdiği hakikate tabi olmuşlardı.⁹⁷ Netice itibariyle Hz. Musa'yla yaptıkları karşılaşmada yenilgiye uğramalarına rağmen, Firavun ve kavmi, duruşlarında ısrar edip, hakikatten yüz çevirme psikolojisine devam etmişlerdi.⁹⁸

Firavun'un talepleri bununla sınırlı kalmamıştır. Örneğin Hz. Musa, Rabbinin yerin, göğün ve her şeyin yaratıcısı olduğunu söyleyince, Firavun da elçinin söylemini etkisiz bırakacak somut delillerle insanları etkilemeye çalışmış ve oradakilere dönerek kendisi dışında bir ilah tanıyıp tanımadıklarını sormuştu. Bu sorusuyla kendini oradakilere kabul ettirme psikolojisine bürünen Firavun, varlığını Hz. Musa'nın rabbiyle somut bir şekilde kıyaslamaya kadar gidip, tebaası üzerinde derin psikolojik etkiler oluşturmaya çalışmıştır.⁹⁹ Buradan mütevellit Firavun'un asıl maksadının, iddia edildiği gibi ortada ilahi bir mesajın olmadığı yönündeki psikolojik durumu genele yayma

⁹¹ Ebü's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî el-Âlûsî, *Ruhu'l-Me'ani fi Tefsiri'l-Kur'an'i'l-Azim ve's-Seb'i'l-Mesani* (Beyrut: İdaretu't-Tab'ati'l-Munire, ts), 19/75.

⁹² eş-Şu'ara 26/32.

⁹³ Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' el-Beğavî, *Me'alimu't-Tenzil* (Riyad: Daru Tayyibe, ts), 6/112.

⁹⁴ Taha 20/56-59.

⁹⁵ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 1/375.

⁹⁶ el-Âlûsî, *Ruhu'l-Me'ani*, 19/75.

⁹⁷ eş-Şu'ara 26/46.

⁹⁸ el-Hâzin, *Tefsiru'l-Hazin*, 2/239.

⁹⁹ el-Araf 7/106; el-Kasas 28/38; en-Naziat 79/23-24.

çabasının yanı sıra, insanların karışık bir halde olan inançlarını daha fazla bulandırma gayreti olmuştur. Zira Kiptilerin o günkü sosyolojik yapıları tek ilah inancına sahip olmadıkları yönündeki söylem, Firavun'un, Mısır hükümdarlığı için seçilen bir ilah olduğu şeklindeki düşüncelerinden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Firavun da bu kabullenmeyi lehinde kullanmaya çalışmıştır.¹⁰⁰ Neticede hissiyatı zayıf olan insanlar tercih hakkından alıkonulmaya çalışılmıştır.

Allah, Firavun ve kavmini art arda gelen kıtlıkla sınamıştı. Sonra Mısır'dan yağmuru esirgeyince buradaki bereketli topraklar ürün vermemeye başladı.¹⁰¹ Bunun sonucunda insanlar hurma dışında yiyecek bir şey bulamadılar. Bu imtihanın altında yatan ana saikin, nimetin değerini ve sahibini tanıtmaya gayesi olduğu anlaşılmaktadır.¹⁰² Bu süreçten sonra Firavun ve kavmi çekirge, kan, kurbağa gibi çeşitli belalarla imtihan edildi.¹⁰³ Kendilerine gelen hakikati inkâr eden bu kavim ve liderleri, dara düştükleri ilk anda Hz. Musa'ya ve O'nun Rabbine iman edeceklerini söylemişlerdi. Ancak bu ağır sınamadan sonra başlarına gelen azap ve sıkıntılar kaldırılınca, taleplerinin ve verdikleri sözün aksi yönünde davranmaya devam etmişlerdir.¹⁰⁴ Burada talepleriyle karşı duruş sergileyen insanların psikolojik durumlarının altında yatan ana saikin, insanın darlığı esnasında kendisinden daha güçlü olan varlığa sığınma psikolojisine bürünmesi şeklinde tezahür etmiştir.

Her fırsatta Hz. Musa'yı çaresiz bırakmayı amaçlayan Firavun, Mısır ülkesinin tek hâkiminin kendisi olduğunu ve bu iddiasını güçlendirmek için de oradaki insanları şahit kılmak suretiyle, Hz. Musa'nın delilleri karşısında kendini sağlama almaya çalışmıştır.¹⁰⁵ Aynı şekilde Firavun, Hz. Musa'nın yalnızlığından istifade etmeye çalışarak¹⁰⁶, onun bir zamanlar kendisinin yanında kaldığını hatırlatma çabası¹⁰⁷, peygamberi psikolojik olarak etkilemeye çalışmakla, aslında kendini oradaki topluluğa kabul ettirme şeklindeki temel içgüdüsünden kaynaklanmıştır.¹⁰⁸

6.2. Melek Talebi

¹⁰⁰ Muhammed Tahir, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, 19/116.

¹⁰¹ Mukâtil, *Tefsiru Mukatil*, 1/409.

¹⁰² Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer Zemahşeri, *el-Keşşaf an Hakakiki Gavamidi't-Tenzili ve U'yuni'l-Ekavil*, thk. Adil Esmer Abdulmevcut Ali Muhammed Muavvid (Riyad: Mektebetu'l-Ablikan, 1998), 2/495.

¹⁰³ el-Araf 7/134-136.

¹⁰⁴ el-Araf 7/134.

¹⁰⁵ ez-Zuhruf 43/51.

¹⁰⁶ Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed el-Vahidi Nisaburi, *el-Vesit fi Tefsiri'l-Kur'an'i'l-Mecid*, thk. Ahmed Abdulfenni Şeyh Ahmed Abdulmersud, el-Cemeli (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlim, 1994), 4/77.

¹⁰⁷ eş-Şu'ara 26/18.

¹⁰⁸ ez-Zuhruf 43/52.

İsteddiği her talepten sonra yenilmişlik psikolojisini kabullenmeyen Firavun, bu sefer de gökten meleklerin gelmesi gerektiği şeklinde farklı bir talepte bulundu.¹⁰⁹ Dönemin anlayışına göre, toplum içindeki ileri gelenlerin bileklerinde, kişinin asaletini simgeleyen altın bileziklerin varlığı, içinde yaşanılan zaman diliminin sosyolojik yapısını yansıtmaktadır. Firavun, Hz. Musa'yı bu eksiklik üzerinden sıkıştırmaya çalışarak, toplum nezdindeki psikolojik üstünlüğünü sağlamaya çalışmıştır. Firavun ve ileri gelenlerin o dönemde bu taleplerle Hz. Musa'yı susturma gayreti, makam ve eşyanın toplum üzerindeki etkisini göstermektedir.¹¹⁰ Ayrıca kendisinin asaletli, mal, mülk sahibi olduğunu ve bunun yanında bir danışma meclisinin varlığını ima etmesi, Hz. Musa'nın kâle alınmaması gerektiği şeklinde muhatapların zihin dünyasındaki varlığını perçinleme gayreti olarak görülmektedir. Bunlara karşı Hz. Musa'nın sadece bir asaya sahip olması, Firavun'u daha da cesaretlendirmiş olup, Hz. Musa'nın bu durumunu toplum nezdinde garipsenecek bir hale indirgeme psikolojisine itmiştir. Aynı minvalde Hz. Musa'nın çağrısını destekleyecek, kendisiyle yürüyecek ve ona işlerinde yardımcı olacak meleklerin olması gerektiği şeklindeki taleplerini eklemiş olması, yukarıdaki psikolojik hali özetlemektedir.¹¹¹ Burada sayılan taleplere ek olarak Firavun, Hz. Musa'yı halkın gözünde saray beslemesi şeklinde tanıtmaya çalışmıştır. Bundan mütevellit bu konumda olan birinin peygamber olamayacağını iddia etmesi, Hz. Musa'ya karşı tebaası üzerinde psikolojik üstünlük sağlamaya çalıştığı şeklinde anlaşılmaktadır.¹¹² Firavun toplum üzerindeki hâkimiyetini iyice pekiştirmeyi hedeflemişken¹¹³, oradaki toplum ise sorgusuz bir şekilde Firavun'a tabi olmuştur.¹¹⁴

Firavun ve kavmi helak olduktan sonra¹¹⁵ Allah, Hz. Musa ve kavmini bu şerli toplumdan emin kılmıştır. Fakat burada üzerinde durulması gereken ilginç gelişmelerden biri de kölelikten yeni kurtulmuş olan İsrailoğulları'nın artık dünyaya farklı bir bakış açısıyla bakmaya çalışmış olmasıdır. Daha nereye gidecekleri ve ne olacaklarını bilmeden, Hz. Musa'dan bazı taleplerde bulunmuşlardır. Hz. Musa'nın kendileri için gözle görülür, elle tutulur bir ilah edinmesi şeklinde bir talep sarmalı içine girmişlerdir.¹¹⁶ Aslında İsrailoğulları tevhit dinine yabancı bir millet olmayıp, ataları Hz. İbrahim'in dini üzerinde idiler. Dolayısıyla tevhit dininden uzaklaşma Hz. Yusuf'tan sonra Mısır yönetiminin değişmesiyle köleleştirilen İsrailoğulları'nı dünyevileşme

¹⁰⁹ ez-Zuhruf 43/53.

¹¹⁰ Nisaburi, *el-Vesit fi Tefsiri'l-Kur'an'i'l-Mecid*, 4/77.

¹¹¹ Ebu'l-A'la Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'an* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2006), 5/281.

¹¹² el-Bağdâdî, *Tarihu'l-Enbiya*, 174.

¹¹³ Ahmed Mustafa el-Merağî, *Tefsiru Merağî* 1946), 25/99-100.

¹¹⁴ ez-Zuhruf 43/55.

¹¹⁵ ez-Zuhruf 43/55.

¹¹⁶ el-Araf 7/138.

ve maddiyata itmişti. Bu da buzağı ya da somut bir tanrı edinme şeklinde kendisini göstermiş, Mısır'da gördükleri Kiptilerin din anlayışı ve yıllarca ezilmişliğin bir yansıması olarak¹¹⁷, ya da bu kalıntılardan iyice arınamayıp, tek tanrı inancını içselleştirmemelerinden kaynaklanmıştır, şeklinde düşünülebilir.

6.3. Yiyecek Talebi

İsrailoğulları Firavun ve ordusundan kurtulduktan sonra Hz. Musa'dan yiyecek talebinde bulunmuşlardı. Talepleri doğrultusunda onlara bildircin eti ve kudret helvası şeklinde ayrıcalıklı bir menü indirilmişti.¹¹⁸ Bu nimetlere rağmen belli bir zaman sonra itiraz psikolojisine bürünerek, karada yetişen yiyeceklerin gönderilmesi şeklinde ilginç taleplerde bulunmaya devam ettiler.¹¹⁹ İtirazları altında yatan asıl sebebin ise daha önce hububat işleriyle uğraşmış olmaları, istenilen farklı gıdaların insan tabiatına daha uygun olması vb. şeklinde kendini göstermiştir.¹²⁰ Bu taleplerine karşılık Allah istedikleri şeyleri elde etmenin ancak Filistin'i almaları neticesinde gerçekleşeceğini bildirmek suretiyle, içinde bulundukları psikolojiden arınmaları hedeflenmiştir.¹²¹ Fakat bunlar istikamette sebat etmeyip öldürülen bir maktulle ilgili kesilmesi istenen ineğin cinsi ve rengiyle alakalı bahanelerin arkasına sığınmış ve faklı arayışlar içerisine girmişlerdir.¹²² Bu talepleriyle öldürülmüş şahsın faillerinin açığa çıkmaması için her defasında yapmaları gereken işi öteleme gayretine girerek, karşı duruş sergilemişlerdir. Buna karşılık taleplerine cevap verilip, yapmaya çalıştıkları olumsuz düşüncelerin önüne set çekilmiştir.¹²³ Hakikatin içindeyken şirk psikolojisiyle hareket eden bu insanlar, iman etmek yerine her defasında bahaneler üretip, verdikleri sözden dönmüşlerdir.

7. Müşriklerin Hz. İsa'dan Talepleri

Kur'ân-ı Kerîm'de Îsâ, İbn Meryem ve Mesîh şeklinde zikredilen Hz. Îsâ, kendisine İncil'in verildiği, Hz. Muhammed'i müjdeleyen ve "Allah'tan bir ruh ve kelime" şeklinde nitelenen, ancak kul olduğu vurgulanan bir peygamberdir.¹²⁴ Hz. İsa'nın ismi farlı şekillerde telaffuz edilmekle beraber hem İslam'da hem de Hristiyanlıkta Mesih ve İsa olarak nitelendirilmektedir.¹²⁵ Meryem bint. İmran b. Yaşum b. Emun b. Menşa b. Hezka b. Ahzek b. Yusam

¹¹⁷ es-Seyit Muhammed Hüseyin Tabatabai, *el-Mizan fî Tefsiru'l-Kur'an*, thk. Şeyh Hüseyin er-Raimi (Beyrut Muessesetu'l-Alam, 1997.), 8/239-240.

¹¹⁸ el-Bakara 2/57.

¹¹⁹ el-Bakara 2/61, 67-74.

¹²⁰ er-Râzî, *Mefatihü'l-Çayb*, 3/106-107.

¹²¹ es-Sa'lebî, *el-Keşfu ve'l-Beyan*, 1/205-207.

¹²² et-Taberî, *Cami'u'l-Beyan*, 2/95-100.

¹²³ es-Süyûtî, *ed-Durru'l-Mensur*, 1/385-389.

¹²⁴ Meryem 19/30.

¹²⁵ Ömer Faruk Harman, "İsa", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2000), (19.11.2022), 22/473-475.

b. Uzriya b. Emsiya b. Yavuş b. Yarum b. Yehşafaz b. Usa b. Ruhub'um b. Süleyman ailesine mensup olan¹²⁶ Hz. İsa, Allah tarafından İsrailoğulları'na gönderilmiş seçkin bir peygamberdir. Beşerin elinde tezahür etmesi imkânsız olan çeşitli mucizelerle desteklenmiş olan Hz. İsa¹²⁷, Kur'an'ı Kerim'de ismi çokça zikredilen peygamberlerden olmuştur.¹²⁸

Yaşamış olduğu dönemde tıp ve sihir ileri bir düzeyde olduğu için bunlara karşı bazı mucizeler göstermiştir.¹²⁹ Buradan hareketle Hz. İsa'nın mucize gösterdiğini duyan karşıtları, Hz. Musa döneminde yaşamış olan İsrailoğulları gibi hakikati bilmelerine rağmen, hakka tabi olma yerine içi boş taleplerle peygambere karşı çıkmışlardır.¹³⁰

7.1. Diriltme Talebi

İsrailoğulları, Hz. İsa'nın davetine icabet etmeyerek kendilerine fayda vermeyen bahanelerle kendisinden ölmüş birisini diriltmesini talep ettiler.¹³¹ İsrailoğulları'nın talebine konu olan diriltme meselesi hakikat olmakla beraber¹³², diriltilecek kişi/lerin kimliğiyle ilgili bilgiler kaynaklarda tartışmalı boyutuyla kalmış olup, netlik kazanmış değildir.¹³³ İstenilen taleple hakikat gözler önüne serilip İsrailoğulları'ndan bazıları iman edip bazıları da inkâra devam etmişlerdir.¹³⁴ Görüldüğü üzere talep sahipleri, peygambere tabi olma yerine, muhalefet psikolojisiyle öncekiler gibi davranmaya devam etmişlerdir. Nitekim peygamberlere muhalefet anlayışı İsrailoğulları arasında tevarüs halini almış, her nesil kendisinden bir önceki neslin istemiş olduğu tutarsız taleplerle direnmeyi alışkanlık haline getirmiştir. Bu durum, müşterek bir psikolojiyle hareket edildiğini göstermektedir. Hz. İsa ise bu duruma karşı, tebliğe sebat ile devam edip var gücüyle mücadele etmiştir.

8. Müşriklerin Hz. Muhammed'den Talepleri

Hz. Peygamber Mekke ve Medine'de toplam yirmi üç yıllık bir mücadele vermiş ve bu esnada çeşitli sıkıntılara maruz kalmıştır. Tabi ki buradaki Mücadelenin başarıyla sonuçlanması çok yönlü bir çalışmanın neticesinde gerçekleşmiştir. Hz. Peygamber'e ve kendisine inananlara Mekke müşrikleri ta-

¹²⁶ et-Taberi, *Tarihu't-Taberi*, 1/. 582.

¹²⁷ Ali İmran 3/49.

¹²⁸ Bkz. 2/87, 136, 253; 3/45, 52, 55, 59, 84; 4/157, 163, 171. Abdülbaki Muhammed Fuat, *el-Mu'cemu'l-Müfreh li'Elfazi'l-Kur'ani'l-Kerim* (Beyrut Daru'l-Marife, 2012), 583.

¹²⁹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 2/126.

¹³⁰ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 2/127.

¹³¹ es-Süyûtî, *ed-Durru'l-Mensur*, 3/581-583.

¹³² Ali İmran 3/49.

¹³³ Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf el-Endelüsî Ebu Hayyan, *el-Bahru'l-Muhit*, thk. Adil Ahmet Abdulmersud (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlim, 1993), 2/489; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 2/138.

¹³⁴ İbnu'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, 1/279.

rafından ağır saldırılar yapılarak risalet mesajının hedefine ulaşması karşısında makam, mevki ve etrafındaki insanlar üzerinde kurdukları tahakkümleriyle beraber nüfuzlarını da kullanan müşrikler, peygambere karşı çıkmışlardı. Bundan mütevellit Mekke'nin sosyal, ekonomik ve dini yapısı, müşriklerin peygambere karşı tavır takınıp, bazı taleplerde bulunmalarını tetiklemiştir.¹³⁵ Hz. Muhammed, nübüvvetle görevlendirilip, davetini gizli ve açık bir şekilde insanlara duyurmaya başlayınca, Kureyş ilk başta tepkisinde hafif kalıp, olayı kenardan izlemekle yetinmiştir. Fakat davetin günden güne taraftar topladığını gördüğünde ise verilen tepkinin dozu aynı oranda arttırılmıştı. Bunun neticesinde Hz. Peygamber'e karşı farklı söylemler geliştirip, onu zor durumda bırakmak için çeşitli önlemler alarak¹³⁶, gelişen olaylara göre taleplerini sıralamışlardır.

8.1. Mescid-i Aksa'yı Tanıtma Talebi

Hz. Peygamber zaman zaman Mescid-i Haram'da otururken, yanından geçen müşrikler alaylı bir edayla, vahye dair gelişmeleri soruyorlardı.¹³⁷ Hz. Peygamber de kendisinin Mescid-i Aksa'ya götürüldüğünü haber verince, etrafındakiler birden şaşırıp, o günün imkânları dâhilinde bunun mümkün olmayacağını inkârcı bir dille reddediyorlardı.¹³⁸ Akli melekeyi zorlayan bu haberi müşrikler, Hz. Ebu Bekir'e sorup içyüzünü öğrenmek istemişlerdir. Fakat Hz. Ebu Bekir'den istedikleri şekilde cevap alamayınca tekrar Hz. Peygamber'e gelerek, Mescid-i Aksa'nın özelliklerinden bahsetmesini talep ettiler.¹³⁹ O da kendilerini hayrete düşürecek şekilde Mescid-i Aksa'yı ayrıntısıyla anlattı. Ancak bu cevaplarla da tatmin olmayan müşrikler, bize kervanlarımız hakkında bilgi ver çıkışına karşılık Hz. Peygamber aynı üslupla detaylı cevaplar verdi. Müşrikleri asıl hayrete düşüren gelişme ise Hz. Peygamber'in daha önce bahsedilen yere gitmediğinin bilinmesidir.¹⁴⁰ Görüldüğü gibi müşriklerin durum ve tutumlarından anlaşıldığı üzere ellerine geçen malzemeleri Hz. Peygamber'e karşı kullanmaya çalışmışlardır. Fakat Daha önce görmediği bir yeri ayrıntısıyla açıklayan Hz. Peygamber'in müşriklerde derin bir etki oluşturduğunu, Miraç gibi önemli bir meseleyi Hz. Ebu Bekir'in tasdik etmesinde görmekteyiz. Bu, müşriklerin hayal dünyasında ayrıca derin bir psikolojik sarsılmaya da sebebiyet vermiştir.

8.2. Ebu Talip'ten Talepleri

¹³⁵ Ebu Muhammed Abdülmelik İbn Hişam, *es-Siretun-Nebeviyyetu*, thk. Ömer Abdusselam Tedmiri (Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Arab, 2012), 1/221-224.

¹³⁶ İbn Sa'd, *Kitabu't-Tabakati'l-Kebir*, 1/169.

¹³⁷ İbn Hişam, *es-Siretun-Nebeviyyetu*, 1/243-244.

¹³⁸ es-Sa'lebî, *el-Keşfu ve'l-Beyan*, 6/68.

¹³⁹ İbn Hişam, *es-Siretun-Nebeviyyetu*, 1/243-244.

¹⁴⁰ Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî İbn Kesir, *es-Siretu'n-Nebeviyyetu*, thk. Mustafa Abdulvahid (Beyrut: Daru'l-Maruf, 1976), 1/774.

Abdulmuttalib'in vefatından sonra Hz. Peygamber'in hamilik görevini amcası Ebu Talip üstlenmişti. Müşrikler Ebu Talip'ten Hz. Peygamber'in yaptıklarından vaz geçmesi için kendisini uyarmasını istiyor, Ebu Talip de onları her defasında uygun bir dille çeviriyordu.¹⁴¹ Dönemin Mekke'si hem Kureyş müşriklerinin nezdinde hem de çevre belde ve kabilelerin yanında saygın bir konuma sahipti. Bundan dolayı itibar ve konumlarının sarsılmaması için Ebu Talip'le görüşme halindeydiler.¹⁴² İnsanlar her sene hac mevsiminde Mekke'ye gelip ibadetlerini yapıyor, panayırlara katılıyor ve ticari ilişkiler geliştiriyorlardı.¹⁴³ Dolayısıyla Mekke'nin cazibe merkezi olmasının başında gelen sebep, Kureyş ve civar beldelerin kutsallık atfettikleri ortak putlarıydı. Bundan dolayı eleştirilen putların hakikati gün yüzüne çıkacak olması, Mekke müşriklerinin ekonomik kazanç sebebi olan putlarından yüz çevrilecek ve bunun neticesinde Mekke'nin elit kesimi sosyal ve ekonomik gücünü kaybedecekti.¹⁴⁴ Buradan hareketle müşriklerin Hz. Peygamber'e karşı çıkmalarını tetikleyen ana unsurların, sosyal konum, itibar, ekonomik kaygılar vb. oldukları görülmektedir.

8.3. Makam ve Mülk Talebi

Peygamberler ilahi mesajı insanlara ulaştırma noktasında görevli olduklarını ve bunu yaparken de ecirlerini sadece Allah'tan bekledikleri şeklindeki duruşlarıyla, müşrik kitlelerin düşüncesi altında yatan yanlış algıyı değiştirmeyi hedeflemişlerdir.¹⁴⁵ Müşriklerin Hz. Peygamber'e saltanat ve mal teklif etmesi yanında, hastalık bulaşmış olmasına karşılık tedavi edilmesi şeklinde teklifleri bunu açık bir şekilde göstermiştir. Hz. Peygamber de gayesinin bu olmadığını, muhatap kitlenin psikolojisine göre uygun bir dille anlatıp, asıl maksadını açıklamak ve dini tebliğ etmek için her defasında uygun bir zemin oluşturmaya çalışmıştır.¹⁴⁶ Burada Mekke müşriklerin kendi düşüncelerini koruma adına, risalet elçisini, farklı isteklerle yolundan döndürme çabasında olmuş olmaları, sürekli aynı psikoloji ile hareket ettiklerini göstermenin yanı sıra¹⁴⁷, haset psikolojisiyle de hareket ettiklerini ortaya koymuşlardır.¹⁴⁸

8.4. Hz. Peygamber'e Karşılık Birini Takas Etme Talebi

¹⁴¹ Ebû Zeyd Veliyyuddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hasen el-Hadramî el-Mağribî et-Tûnisî İbn Haldun, *Tarihu İbn Haldun*, thk. Ebu Suheyb el-Kermi (Ürdün: Beytu'l-Efkar, ts), 2/49.

¹⁴² el-Kurtubî, *el-Cami*, 18/133-134.

¹⁴³ Muhammed Abid el-Cabiri, *Kur'an'a Giriş*, çev. Muhammed Çoşkun (İstanbul: Mana Yayınları, 2010), 129.

¹⁴⁴ el-Cabiri, *Kur'an'a Giriş*, 129.

¹⁴⁵ Hud 11/123.

¹⁴⁶ İbn Hişam, *es-Siretun-Nebeviyyetu*, 1/120-125.

¹⁴⁷ İsmail Lütfü Çakan, Solmaz, N. Mehmet, *Kur'an'ı Kerime Göre Peygamberler ve Tevhit Mücadelesi Yeni Şafak Kültür Armağanı* (Ensar Neşriyat, ts.), 272.

¹⁴⁸ Nasiruddin el-Albani, *Sahihu's-Sireti'n-Nebeviyyeti* (Umman: el-Mektebetu'l-İslamiyye, 1421), 159.

Şikâyetler artıp durumu idare etmek Ebu Talip'e ağır gelince Hz. Peygamber'i çağırıp uygun bir dille Kureyş'in isteklerini ilettiler. Fakat Hz. Peygamber her defasında görevi yerine getirme hususunda azim ve kararlılık gösterdi.¹⁴⁹ Tebliğ devam ederken, müşrikler Ebu Talip'e kabul edilmesi mümkün olmayan farklı bir taleple geldiler. Çünkü her gün birçok kimsenin İlâhî hidâyete koştuğunu gören müşriklerin psikolojisi alt üst olmaktaydı. Hz. Peygamber'e karşılık Kureyş'in en seçkin ve akıllısını teklif etmiş olmaları, müşriklerin psikolojik bir çıkmaza girdiklerinin göstergesidir. Ayrıca Ebu Talib'in Müslüman olmamasına rağmen Hz. Peygamber'i korumaya çalışması, karşıtların düşüncesi üzerinde psikolojik bir baskı oluşturmuştur.¹⁵⁰ Ebu Talib'in yeğenini koruduğunu gören müşrikler¹⁵¹ ise taleplerindeki ısrarcı tavırlarına devam ederek, yeni dine olan karşıtlık durumlarına vaz geçmemişlerdir.

8.5. Peygamberlik Talebi

"Bu Kur'an iki şehrin birinden bir büyük adama indirilseydi ya!"¹⁵² diyen müşrikler bu söylemleriyle bir taraftan vahiy ve peygamberliği kabul etmemekle beraber, indirilen vahyin kendilerine has kılınması gerektiğini iddia ediyorlardı. Bu açıkça bir ikilem yaşadıklarını göstermektedir. Aksine, makam ve mevki sahibi insanlar dururken, nasıl olur da Allah tarafından indirildiği iddia edilen Kur'an yetim, makam ve her hangi bir güce sahip olmayan Muhammed'e iniyordu! şeklinde itirazlarda bulunan müşrikler, peygamberliği, çok sade ve mütevazı bir hayat yaşayan Hz. Peygamber'e yakıştırmıyor, Kur'an'ın; aristokrat sınıfa mensup Mekkeli Velid b. Muğîre ya da Taifli Urve b. Mesud es-Sekâfî'ye inmesi gerektiğini taleplerine eklemişlerdir.¹⁵³ Buradaki talepleriyle peygamberlik gibi önemli bir görevin elit kesime sahip olan kişilerin elinde olmasını öne sürmeleri, her şeyin kendi istekleri doğrultusunda yön bulması gerektiği şeklinde bir psikoloji ile hareket ettiklerini göstermektedir. Ayrıca Müşriklerin sadece Hz. Peygamber'i davasından geri çevirme şeklinde olumsuz manada peygamberden talepte bulunma gayretinde olmadıkları, aksine sosyal konumlarını pekiştirme adına bazen faydaları doğrultusunda da isteklerde bulundukları gözden kaçmamıştır.

8.6. Kur'an'ın Farklı Dilden Olması Talebi

Hz. Peygamber'e, Kur'an'ın başka bir dilde inmesi gerektiğini, kendisinin Arap olması hasebiyle Kur'an'ın Arapça değil de peygamberliğini tasdik edecek farklı bir dilde olmasını talep etmişlerdir.¹⁵⁴ Bu taleplerine rağmen eğer

¹⁴⁹ Havva, *el-Esas fi's-Sünne*, 1/316.

¹⁵⁰ İbnu'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, 2/49-51.

¹⁵¹ İbn Hişam, *es-Siretun-Nebeviyyetu*, 1/285.

¹⁵² ez-Zuhurf, 43/31.

¹⁵³ İmâmü'l-Hüdâ Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm es-Semerkandi Ebü'l-Leys, *Tefsiru Semerkandi*, thk. Adil Esmet Abdulmevcut Ali Muhammed Mu'avvid (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlim, 1993), 3/207.

¹⁵⁴ Fussilet 41/44.

Kur'an yabancı bir dilde olmuş olsaydı, buna karşılık biz anlamıyoruz, şeklinde itiraz edeceklerdi.¹⁵⁵ Bundan dolayı bu itirazları bertaraf etme adına, dilimiz Arapça olduğu için buna benzer bir kitap getirebiliriz, önemli olan senin dilin Arapça olması hasebiyle farklı bir kitap getirmendir, imasında bu-lunarak, Hz. Peygamber'in karşısına farklı bir taleple çıkmaya çalışmışlardır.¹⁵⁶ Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul etmeyenlerin, peygamberlik görevini taksim etme girişimleri yanında aynı şekilde Kur'an karşıtı oldukları halde, farklı bir dilde gelmesi durumunda kabule meyilli görünmeye çalışmış olmaları, tutarsızlıklarının yanı sıra kendileriyle çelişki içinde olduklarını ortaya koymuşlardır.

8.7. Kur'an'ın Tek Parça Halinde İnmesi Talebi

Kur'an'ın belağatı ve i'cazı karşısında çaresiz kalan müşrikler taleplerinin haklılığını ispatlamak için Kur'an'ın tek seferde indirilmesini istemişlerdir.¹⁵⁷ Bunun için peygambere karşı nasıl bir tavır takınması gerektiğini kararlaştırdılar. Müşrikler bu taleplerde bulunurken, etrafındaki Ehl-i kitap olan Hristiyan ve Yahudiler de nübüvvet elçisinden istekte bulunan müşriklere çanak görevi görmüş¹⁵⁸, Tevrat ve Zebur'un bir seferde indirildiğine atıfta bulunmuşlardır. Bunu yapmakla risalet elçisinin peygamberliğine gölge düşürme çabasına girip, tiritleşmiş düşünce yapılarıyla zorda bırakmayı hedeflemişlerdir.¹⁵⁹ Kur'an, onların bu taleplerine gerekli cevapları vermek suretiyle, dile getirdikleri isteklerinin arka planında yatan asıl maksatlarını haber vermiştir.¹⁶⁰ İnanmadıkları halde psikolojik savunma mekanizması geliştirme adına, Ehl-i kitaptan faydalanma girişimde bulunmuş olmaları, sabit bir düşünce yapısına sahip olmadıklarını göstermekle beraber, olayların ve durumun gerektirdiği şekilde hareket ettiklerini ve değişken bir yapıya sahip olduklarını ortaya koymuşlardır.

8.8. İtibarsızlaştırma Talebi

Hz. İsa'dan sonra insanlar uzun bir zaman fetret dönemi yaşayıp, geçen her asırla beraber tevhitte uzaklaşmışlardı. Belli bir insan topluluğu tevhit dininden kendilerine ulaşan hakikatle "Hanif"¹⁶¹ olarak yaşamaya ve putlardan uzak durmaya çalışmışlardı. Fakat o günün toplumunda Hanif inancını

¹⁵⁵ es-Süyûtî, *ed-Durru'l-Mensur*, 8/123.

¹⁵⁶ Eminu'l-İslam Ebu Ali el-Fadl b el-Hasan Tabersi, *Mecmu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an* (Beyrut Daru'l-Murteda, 2006), 11/23-24.

¹⁵⁷ el-Furkan 25/32.

¹⁵⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed es-San'ânî el-Yemenî eş-Şevkani, *Fethu'l-Kadir*, thk. Abdurrahman Umeyr (Daru'l-Vefa: ts), 4/98.

¹⁵⁹ er-Râzî, *Mefatihü'l-Ğayb*, 12/185.

¹⁶⁰ el-En'am 6/7.

¹⁶¹ Hanîf: "İslâm öncesi dönemde Hz. İbrâhim'in tebliğ ettiği dine tâbi olanlara verilen addır."

benimseyenler, toplumdan dışlanıyor ve azınlıkta oldukları halde çoğunluğun benimsediği inanca tehdit olarak görülüyorlardı. Bu azınlığa, Hz. Peygamber'e gelen vahiy de eklenince, müşriklerin maddi ve manevi dünyaları alt üst olmuş, denedikleri yol ve yöntemler sürekli çeşitlilik arz etmişti. Bundan dolayı mücadele üsluplarını değiştirerek, Hz. Peygamber için kâhin, büyü, sihirbaz gibi söylemler geliştirip, onun kendileri gibi bir insan olduğuna atıfta bulunmak suretiyle, insanların nazarında Hz. Peygamber'i değersizleştirme girişimlerinde bulunmuşlardı. Yaptıkları ticari ilişkiler neticesinde tevhit diniyle ilgili bazı bilgileri Hz. Peygamber'in getirdiği vahye ve içeriğine karşı bir argüman olarak kullanmış olmaları bunu göstermiştir.¹⁶² İşte bu noktada müşrikler Hz. Peygamber'de olağanüstü bir durum görmeyince, onu zor durumda bırakma adına, beşer üstü taleplerle karşısına çıkarak, önceki peygamberlerin getirdiklerine benzer mucizeler göstermesini istemişlerdir.¹⁶³ Bu tür bir savunma mekanizması geliştirmeleri, müşriklerin talep noktasında olayların seyrine göre sürekli yeni yol ve menhec arayışı içinde olduklarını göstermektedir.

8.9. Meleklerin İndirilmesi Talebi

Müşrikler daha önce öne sürdükleri taleplerinden sonuç alamayınca, isteklerini daha ileri bir aşamaya taşıyarak, mücadelelerini ve karşı koyuşlarını pekiştirme adına Hz. Peygamber'den getirdiği dinin ve peygamberliğinin hak olduğunu ispatlayacak yeni iddialarda bulunmuşlardır.¹⁶⁴ Müşrikler bu iddia ve taleplerini önceki kavimler hakkında duydukları bilgi kırıntılarını devşirerek hareket edip gerçekleştirmeye çalışmışlardır.¹⁶⁵ Bu iddialarından birisi de Hz. Peygamber'den, onu tasdik edecek melek getirmesini istemiş olmalarıdır.¹⁶⁶ Fakat Allah onların bu talepleriyle neyi tasarladıklarını künhüyle bildiği için, melekleri getirip önlerine koysa bile iman etmeyeceklerini bildirmiştir.¹⁶⁷ Bunlar bu talepleriyle yetinmeyip Hz. Musa'ya verilen asa, yed-i beyzâ (parlayan el) vb. gibi mucizeler talep ederek, her defasında Hz. Peygamber'e inanmamak için her türlü bahaneyi ileri sürmüşlerdir.¹⁶⁸ Kur'an ise her defasında onların istedikleri taleplerle derin bir yanılgı ve çelişki içinde olduklarını bildirmek suretiyle, müşriklerin inat, bahane ve büyüklenmelerinin arka

Kelimenin menşei ve anlamına dair çeşitli görüşler bulunmakta; Arapça, İbrânîce, Süryânîce veya Habeşçe bir kökten geldiği ileri sürülmektedir. Şaban Kuzgun, "Hanîf", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997), (20.11.2022), 16/33-39.

¹⁶² el-Cabiri, *Kur'an'a Giriş*, 2/109-110.

¹⁶³ el-İsra 17/90-93; el-Enbiya 21/7-8.

¹⁶⁴ et-Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, 14/15.

¹⁶⁵ et-Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, 10/287-289.

¹⁶⁶ el-İsra 17/90-93.

¹⁶⁷ el-En'am 6/8.

¹⁶⁸ el-Kasas 25/48.

planında yatan psikolojik maksadı gözler önüne sermiştir. Çünkü inanmadıkları halde bu tür taleplerde bulunmuş olmaları kendileriyle çeliştiklerini göstermekle beraber, psikolojik yenilmişliklerini de kabullenmediklerini ortaya koymaktadır.

8.10. Azap Talebi

Müşriklerin taleplerini bazen daha üst bir perdeden dile getirdikleri görülmüştür. İnkârlarında haklı olduklarını ispatlamak için doğrudan Hz. Peygamber'den değil vahyin ve dinin sahibi olan Allah'tan, iddia edilen dinin haklılığını ispatlayacak karine cinsinden azabın indirilmesini talep etme şeklinde farklı bir reaksiyon geliştirmişlerdir.¹⁶⁹ Onları bu farklı talebe iten saikin, Hz. Peygamber'in kendilerinden önceki atalarını zikretmiş olmasıdır. Bu talepleriyle de yetinmeyip Kur'an'ın ifadelerine benzer söylemlerde bulunabileceklerini de iddia ederek, sürekli bir hareketlilik halinde olmaya gayret ederek, Hz. Peygamber'i mücadelesinden döndürmeye çalışmışlardır.¹⁷⁰ Bu şekilde istenilen talebin karşılıksız kalması durumunda, Hz. Peygamber onların yanında mağlup konuma düşecek ve müşrikler ise üstünlük psikolojisine bürüneceklerdi. Çünkü zaman zaman istenilen taleplere cevap verilmemiş olması, müşrikleri Hz. Peygamber'e karşı çirkin propaganda girişiminde bulunmaya sürüklemiş ve cesaretlendirmiştir.¹⁷¹ Buna karşılık istedikleri her talebin gerçekleşmeyeceği bilgisi verilmek suretiyle Hz. Peygamber'in beşeriliğine atıf yapıldıktan sonra, mucizelerin ise ancak Allah'ın izniyle gerçekleşebilecek bir hakikat olduğu hatırlatılmıştır.¹⁷²

8.11. Müslümanları Kovma Talebi

Kureyş'ten bir grup müşrik Hz. Peygamber'in ashabıyla oturduğu bir esnada yanlarına gelip, etrafındaki insanların kendilerince ayak takımından olduklarını iddia ederek, gördükleri manzaradan rahatsız olduklarını söylemişlerdir.¹⁷³ Daha sonra kendisine gökten haber geldiğini iddia eden Muhammed, toplumda en alt tabakayı temsil eden insanlarla beraber oturuyor, şeklinde söylemlerde bulunarak, inanan insanları küçük düşürme gayretinde olmuşlardı. Bununla da yetinmeyip Hz. Peygamber'e, bunlara razı olup bizi terk ettin, bunlar varken etrafında, biz sana nasıl iman edelim, ancak bunları

¹⁶⁹ el-Enfal 8/32.

¹⁷⁰ el-Hâzin, *Tefsiru'l-Hazin*, 2/309.

¹⁷¹ İzzet Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed*, çev. Mehmet Yolcu (İstanbul: Düşün Yayınları, 2012), 2/114.

¹⁷² el-Kehf 18/110.

¹⁷³ İbrahim; Abdulkadir Mustafa, Hamid ez-Zeyati; Ahmet Hasan, en-Neccar; Muhammed, Ali *el-Mu'cemu'l-Vesit* (Kahire: el-Mektebetu'l-İslamiyye, 1972), 665.

kovman şartıyla sana iman edebiliriz, şeklinde talepte bulunmuşlardı.¹⁷⁴ Bunun üzerine içinde bulundukları makam ve mevki etkeninin kendilerini nasıl körelttiğini gösteren aşağıdaki ayet nazil olmuştur.

*“Rab’lerinin rızasını isteyerek sabah akşam ona dua edenleri yanından kovma. Onların hesabından sana bir şey yok, senin hesabından da onlara bir şey yok ki onları kovasın. Eğer kovarsan zalimlerden olursun.”*¹⁷⁵ şeklinde Hz. Peygamber uyarılmış olup, izlemesi gereken yöntem bildirilmiştir. Bu taleplerinde açık bir şekilde görüldüğü gibi müşrikler Hz. Peygamber’in getirdiği yeni dine girme taleplerinin altında yatan asıl sebebin kendi konumlarını kullanıp, zahiri imanları üzerinden kazanç elde etmeye çalışmış olmalarıdır. Taleplerden de anlaşıldığı gibi müşrikler Hz. Peygamber’e karşı farklı tavır sergilemişlerdir. Onları farklı tavır sergilemeye iten başat etken ise karşılaştıkları hakikat karşısında konum ve varlıklarını devam ettirme çabaları olmuştur.¹⁷⁶

8.12. İlahlara Sövmeye Talebi

Vahyin putları eleştirdiğini ve değersiz varlıklar olduklarını ifade etmesi üzerine Ebu Cehil, Hz. Peygamber’e hitaben, eğer bizim ilahlarımıza sövmekten geri durmazsan biz de senin ilahına söveriz, şeklinde karşılık vermişti. Ebu Cehil’in bu çıkışına karşılık, *“Onların, Allah’ı bırakıp tapındıklarına sövmeyin, sonra onlar da haddi aşarak, bilgisizce Allah’a söverler. Her ümmete yaptıklarını böyle süsledik. Sonra dönüşleri ancak rablerinedir. O, yapmakta olduklarını kendilerine bildirecektir.”*¹⁷⁷ şeklinde Hz. Peygamber ve beraberindeki inanan insanların izlemesi gereken yöntem belirlenmiştir. Vahiy doğrultusunda Hz. Peygamber’in ve Müslümanların ayetin üslubuna uygun hareket ettikleri rivayet edilmektedir.¹⁷⁸ Müşriklerin buradaki talepleriyle karşı tarafın inancına karşılık kendi düşünce yapılarını korumaya çalıştıkları ve tehditvari bir söylem içerisinde oldukları görülmenin yanı sıra Hz. Peygamber’i kendi inançlarına dâhil etmeye çalışma arzuları, putlara ve kendi konumlarına meşruluk kazandırma çabasından ileri gelmiştir. Bununla beraber, Hz. Peygamber’i ve getirdiği yeni dini kendileri için tehdit olarak gören müşrikler, Müslümanların iyice kuvvet kazandıklarını görünce varlıklarını korumak için Müslümanlarla bir denge politikası yürütme çabası içine girmişlerdir.¹⁷⁹ Ayrıca Hz. Peygamber’e gelip böyle bir talepte bulunmuş olmaları, vahye göre bir tavır sergilemek zorunda kaldıklarının göstergesidir. Ebu Cehil’in, senin ilahın, şeklindeki müfret siga kullanmış olması ve denge politikası gütmüş olması da müşrik psikolojini yansıtmayı açısından manidardır.

¹⁷⁴ et-Taberi, *Cami’u’l-Beyan*, 9/258-265.

¹⁷⁵ el-En’am, 6/52-54.

¹⁷⁶ Mustafa, *el-Mu’cemu’l-Vesit*, 665.

¹⁷⁷ el-En’am, 6/108.

¹⁷⁸ İbn Hişam, *es-Siretun-Nebeviyyetu*, 1/223.

¹⁷⁹ Ebu’s-Su’ud, *İrşadu’l-Akli’s-Selim*, 9/108-109.

Sonuç

İnsan dünya hayatına fitrat üzere gönderilmiş olmakla beraber, çevresi ya da faklı etkenler sonucunda kendisine yakın hissettiği inancı benimsemektedir. Buna karşılık insanın başlıca düşmanı şeytan, şirk ve şirki çağrıştıran etkenlerle insanı sürekli meşgul etme arayışında olmuşken Allah, peygamberler vasıtasıyla insanların şirkten korunup, hidayet bulmalarını murat etmiştir. Buna karşılık insanlar inanç bakımından nesilden nesile farklılık göstermek suretiyle, çeşitli akımların etkisine kapılmış, şirk tuzağına düşmüş ve bunun neticesinde temelleri tevhit üzere kurulan semavi dinlerden uzaklaşmışlardır. Bu uzaklaşmadan hareketle, şirk ve şirki çağrıştıran etkenler, duru ve saf olan ilahi buyrukların önüne geçmeye çalıştığında insanlar, Allah tarafından, peygamberler vasıtasıyla uyarılmışlardır.

Müşrikleri şirke iten sebepler faklı olmakla beraber, onları bu inanç sistemini benimsemeye iten etkenlerin altında yatan ana saiklerin, makam, mevki, gurur, istiğna, benlik duygusu gibi tetikleyici faktörlerin olduğu görülmektedir. Zira genel olarak şirk toplumlarında risalet elçilerine en fazla karşı çıkanların bu özelliklerle muttasıf olması, düşüncemizi haklı çıkarmaktadır. Söz konusu faktörlerin yanı sıra müşrikler, ulu'l-azm peygamberlerden farklı taleplerde de bulunmuşlardır.

Elit kesimi temsil eden müşrikler risalet elçileriyle bir denge politikası gözetmişlerdir. Fakat zamanla gelen elçilerin etrafında insanların kümелendiğini ve makamlarının tehlikede olduğunu hissettikleri anda tepkilerinde faklı reaksiyonlar sergilemişlerdir. Buna karşılık alt tabakada yaşayıp da şirki benimseyen insanların ise genel anlamda risalet elçileriyle bir problem yaşamadıkları saptanmıştır.

Farklı etken ve argümanları ellerinde bulunduran yönetici pozisyonundaki insanlar yer ve zamana göre peygamberlerden farklı birtakım taleplerde bulunmakla, durum kontrolü sağlamaya çalışmışlardır. Vahyin içeriğine göre farklı tavır takınan müşrikler, talepleriyle bazen kendi çıkarlarını ellerinde tutma çabası içerisine girmişken, bazen de risalet görevinin yerine getirilmesi hususunda engelleyici çabalar sarf etmişlerdir. Bununla beraber talepler noktasında karşı çıkmış olan insanlar her ne kadar farklı şahsiyetleri temsil etmişlerse de fikişel birliktelik içinde oldukları anlaşılmaktadır. Çünkü her nesil bir önceki nesilden aldığı öğretileri devşirerek, faklı bir sunumla taleplerini iletmiş olsa da neticede aynı maksat için hizmet etmişlerdir.

İnsanlar içinde bulundukları durum ve konumlarına göre karşı tarafa faklı tutum sergilerler. Mesele inanç etrafında şekillendiğinde ekonomik, askeri ve politik gücü ellerinde bulunduran vahiy ve risalet karşıtları, güç ve kuvvetin devamı için mücadele ederler. Bu mücadelenin nasıl olması gerektiğini, uygun zaman ve zeminde satır aralarına serpiştirmek suretiyle insanlar

üzerinde kendi hegemonyalarını kurmaya çalışırlar. Bunun için gelen risalet elçisini zor durumda bırakmak ve kendilerine tabi olan insanları etkilemeye çalışmak için peygamberlerden insanların gerçekleştirmesi mümkün olmayan isteklerde bulunmuşlardır. Bu isteklerin altında yatan asıl maksat, hiçbir zaman Allah'ın varlığı problemi olmayıp, çoğu zaman peygamberlerin şahsiyetleri de temel problemi teşkil etmemiştir. Aksine asıl maksat, Allah'ın birliği meselesi olup, zihinleri karıştırmaktan ibaret olmuştur.

Bulundukları talepleriyle ulu'l-azm olan peygamberlere karşı çıkmış olan müşrikler, toplumu etkileme adına her defasında farklı bir psikoloji ile hareket ederek, varlıklarını korumaya çalışmışlardır. Bununla beraber gelişen olay örgüsü bağlamında talep noktasında sürekli kendilerini yenileme çabasında olmuşlardır. Ne var ki bu çabaları risalet elçilerini oyalamaktan öteye geçemediği gibi davetin insanlar arasında karşılık bulmasına da engel olamamıştır. Ayrıca üstünlüğü sosyal konum, ekonomik güç vb. etkenlerde arayanlara karşı, peygamberlerin insanlara eşit ve adaletli bir yaklaşım sergiledikleri mesajı sürekli ön plana çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra üstünlüğün mal, mülk, makam, çocuk vb. şeylerde olmadığı, bilakis insanların eşit olmalarıyla beraber, asıl değerın insani ve ahlaki hasletlerde olduğu ifade edilmiştir.

Özelde Hz. İbrahim ve genelde bütün peygamberler ellerinden gelen gayreti göstererek var güçleriyle canları pahasına Allah'ın dinini insanlara anlatmaya ve akli selim ile bağdaşmayan tutarsız isteklerin arka planını anlatmaya çalışmışlardır. Ayrıca kendilerinden çeşitli taleplerde bulunulan peygamberlerin de zaman zaman karşı taraftan talepte bulundukları ve bununla farklı bir yöntem ortaya koyarak karşı tarafın savını çürütmeye çalışmış olmaları, karışık olanların psikolojisini görme adına önemli bir çaba olmuştur.

İnsanlık tarihiyle başlayan vahiy süreci boyunca genelde bütün peygamberler ve özelde ulu'l-azm olarak addedilen (Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed) peygamberler, ilahi davete karşı yapılan tüm engel ve girişimlere rağmen, hayatları pahasına insanları tevhit inancına davet etmişlerdir. Buradaki davetin temel amacının, inanç açısından insanların beşerin kontrolünde olmadığı mesajının yanı sıra, insanların Allah'ın diniyle gerçek özgürlüğe kavuştuğu bilincinin aşılınmaya çalışılmasından ibaret olmuştur. Ayrıca ulu'l-azm olarak addedilen peygamberlerin çekmiş oldukları sıkıntıları göz önüne alındığında, ismi geçen beş peygamberin öne çıkmalarında haklılık payı olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Ahmed b. Muhammed, İbn Hanbel. *el-Müsnedü*. 20 Cilt. Kahire: Daru'l-Hadis, 1. Baskı, 1995.
- Ahmet Muhtar, Ömer. *Mu'cemu'l-Lugati'l-Arabiyyeti'l-Mua'sire*. 4 Cilt. Kahire: Alimu'l-Kutub, 1. Basım, 2008.
- Bağış, Mehmet. "Hz. Nûh Kıssasının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi". *Jasss* 85 (2021), 219-232.
- Bayındır, Abdulaziz. *Kur'an Işığında Aracılık ve Şirk*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2015.
- Çakan, İsmail Lütfü, Solmaz, N. Mehmet. *Kur'an'ı Kerime Göre Peygamberler ve Tevhit Mücadelesi*. 1. Baskı, Yeni Şafak Kültür Armağanı (Ensar Neşriyat), ts.
- Derveze, İzzet. *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed*. çev. Mehmet Yolcu. 2. Baskı, İstanbul Düşün Yayınları, 2012.
- Ebu's-Su'ud, Muhammed b. Muhammed el-Ammari. *İrşadu'l-Akli's-Selim ila Mezaya'l-Kur'ani'l-Kerim*. 9 Cilt. Beyrut: Daru Heyâti't-Turasi'l-Arap, ts.
- Ebu Hayyan, Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf el-Endelüsî. *el-Bahru'l-Muhit*. thk. Adil Ahmet Abdulmersud. 8 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlim, 1. Basım, 1993.
- Ebü'l-Leys, İmâmü'l-Hüdâ Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm es-Semerkindi. *Tefsiru Semerkandi*. thk. Adil Esmet Abdulmevcut Ali Muhammed Mu'avvid. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlim, 1. Basım, 1993.
- el-Albani, Nasiruddin. *Sahihu's-Sireti'n-Nebeviyyeti*. Umman: el-Mektebetu'l-İslamiyye, 1. Basım, 1421.
- el-Âlûsî, Ebü's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî *Ruhu'l-Me'ani fi Tefsiri'l-Kur'an'i'l-Azim ve's-Seb'i'l-Mesani*. 30 Cilt. Beyrut: İdaretu't-Tab'ati'l-Munire, 1. Basım, ts.
- el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit *Tarihu'l-Enbiya*. nşr. Muhammed Ali Beyduni. 1 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kitabil-İlim, 1. Basım, 2004.
- el-Begâvî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' *Me'alimu't-Tenzil*. 8 Cilt. Riyad: Daru Tayyibe, ts.
- el-Beydâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed. *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*. thk. Muhammed Abdurrahman. 5 Cilt. Beyrut: Daru İhyai Turasi'l-Arab, ts.
- el-Cabiri, Muhammed Abid. *Kur'an'a Giriş*. çev. Muhammed Çoşkun. 1 Cilt. İstanbul: Mana Yayınları, 2010.
- el-Hâzin, Ebü'l-Hasen Alâüddîn Alî b. Muhammed b. İbrâhîm el-Bağdâdî *Tefsiru'l-Hazin, Lübbü't-Te'vil fi Me'âni't-Tenzil*. thk. Abdusselam Muhammed Ali Şahin. 4 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-İlim, 1. Basım, 2004.

- el-Kurtubi, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmet b. Ebi Bekr. *el-Cami li Ahkami'l-Kur'an*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turki. 24 Cilt. Beyrut: Muessesetu'r-Risale, 1. Basım, 2006.
- el-Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd es-Semerkandî. *Te'vilatu'l-Kur'an*. thk. Muhammed Masum Vanlioğlu. 17 Cilt. İstanbul: Daru'l-Mizan, 2010.
- el-Merağî, Ahmed Mustafa. *Tefsiru Merağî*. 30 1. Basım, 1946.
- en-Nesefî, Ebû'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd *Tefsiru'n-Nesefî Medariku't-Tenzil ve Hakaiku't-Te'vil*. thk. Yusuf Ali Bedevi. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kelime't-Tayyip, 1. Basım, 1998.
- er-Rağîp el-İsfahani, Ebu'l-Kasım el-Hüseyn b. Muhammed. *el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'an*. thk. Muhammed Halil İtani. 1 Cilt. Beyrut: Daru'l-Me'arif, 3. Basım, 2010.
- er-Râzî, Ebû Abdillâh (Ebû'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin et-Taberistânî. *Mefatihü'l-Ğayb*. 32 Cilt. Beyrut: Daru'l-Fikir, 1981.
- es-Sa'lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm en-Nisâbü'rî. *el-Keşfu ve'l-Beyan*. thk. Ebu Muhammed b. Aşur. 9 Cilt. Beyrut: Daru'l-Hayai't-Turasi'l-Arab, 2002.
- es-Süyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfiî. *ed-Durru'l-Mensur et-Tefsiru bi'l-Mesur*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turki. 17 Cilt. Kahire: Merkezun li'l-Buhusi ve'd-Dirasati'l-Arabiyyeti ve'l-İslamiyye, 1. Basım, 2003.
- eş-Şevkani, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed es-San'ânî el-Yemenî *Fethu'l-Kadir*. thk. Abdurrahman Umeyr. Daru'l-Vefa: ts.
- eş-Şeyh, et-Tusi. *et-Tibyan*. thk. Ahmed Habip Kasır el-Amili. 1. Basım, 1409.
- eş-Şeyh Muhammed Mutevella, eş-Ş'aravî. *el-Ayatu'l-Kevniyyetu ve Delaletuha 'ala Vucullahi Te'ala*. thk. Ahmed ez-Zağbi. ts.
- et-Taberi, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî. *Tarihu't-Taberi*. thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim. 11 Cilt. Kahire: Daru'l-Me'arif, 1. Basım, ts.
- et-Taberi, İbn Cafer Muhammed b. Cerir *Cami'u'l-Beyan 'an Te'vili Âyi'l-Kur'an*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki. 26 Cilt. Kahire: Daru'l-Hicr, 310.
- Gündüz, Şinasi. *Yaşayan Dünya Dinleri*. Ankara: D.İ.B Yayınları, 2010.
- Harman, Ömer Faruk. "Nûh". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2007. 17.11.2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/nuh>
- Harman, Ömer Faruk "İbrahim". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2000. 18.11.2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibrahim--peygamber#1>

- Harman, Ömer Faruk "İsa". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2000. 19.11.2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/isa#1>
- Harman, Ömer Faruk "Mûsâ". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2020. 19.11.2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/musa--peygamber>
- Havva, Said. *el-Esas fi's-Sünne*. ed. Ahmet Küçükağa, çev. Recep Çetintaş A. Ahmet Varol, Abdurrahim Ali Ural, Orhan Aktepe, H. Ahmet Özdemir sad. Hamdi Çelebi. 10 Cilt. İstanbul: Aksa Yayınları, 3. Basım, 1997.
- İbn Atiyye, Ebu Muhammd Abdulhak b. Galip el-Endülûsi. *el-Muharriru'l-Veciz fi Tefsiri'l-Kitabi'l-Aziz*. thk. Abdusselam Abduşşafi Muhammed. 1 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1. Basım, 2001.
- İbn Haldun, Ebû Zeyd Veliyyuddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hasen el-Hadramî el-Mağribî et-Tûnisî. *Tarihu İbn Haldun*. thk. Ebu Suheyb el-Kermi. Ürdün: Beytu'l-Efkar, ts.
- İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdulmelik. *es-Siretun-Nebeviyyetu*. thk. Ömer Abdusselam Tedmiri. Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Arab, 2012.
- İbn Kesir, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî. *es-Siretu'n-Nebeviyyetu*. thk. Mustafa Abdulvahid. 8 Cilt. Beyrut: Daru'l-Maruf, 1976.
- İbn Kesir, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî. *el-Bidaye ve'n-Nihaye*. çev. Mehmet Keskin. 15 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1994.
- İbn Kesir, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî *Tefsiru'l-Kur'an'i'l-Azim*. thk. Ali Ahmed Abdalbaki. 15 Cilt. Kahire: 1. Basım, 2000.
- İbn Manzur, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfiî. *Lisanu'l-Arap*. 4 Cilt. tr. Erişim 22.11.2020.
- İbn Manzur, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfiî *Lisanu'l-Arap*.
- İbn Manzur, Muhammed b. Mekrem b. Ali Ebu'l-Fadl Cemaluddin *Lisanu'l-Arap*. ed. Muhammed Ahmet Hasbullah Abdullah Ali el-Kebir, Haşim Muhammed eş-Şazeli. 15 Cilt. Kahire: Daru'l-Me'arif, 3. Basım, 1414.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. *Kitabu't-Tabakati'l-Kebir*. thk. Ali Muhammed Ömer. 11 Cilt. Kahire: Mektebetu'l-Hanci, 1. Basım, 2001.
- İbnu'l-Esir, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî *el-Kâmil fi't-Tarih*. çev. Beşir Eryarsoy Ahmet Ağırakça, Zülfikar Tüccar, Abdulkirim Özaydın. 10 Cilt. İstanbul: Hikemet Neşriyat, 2008.

- İbnu'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî *Zadu'l-Mesir fi İlmi't-Tefasir*. 9 Cilt. Beyrut: Mektebetu'l-İslam, 3. Basım, 1983.
- Köksal, Asım. *Peygamberler Tarihi*. 2 Cilt. ts.
- Kuzgun, Şaban "Hanîf". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997. 20.11.2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hanif>
- M. Hamdi Yazır, Elmalılı. *Hak Dini Kur'an Dili*. 10 Cilt. İstanbul: Eser Neşriyat, 1979.
- Mevdudi, Ebu'l-A'la *Tefhimu'l-Kur'an*. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 2006.
- Muhammed Fuat, Abdülbaki. *el-Mu'cemu'l-Müfehrez li'Elfazi'l-Kur'ani'l-Kerim*. Beyrut Daru'l-Marife, 2012.
- Muhammed Tahir, İbn Aşur. *et-Tahrir ve't-Tenvir*. 30 Tunus: Daru Sahnun, 1997.
- Mukâtil, Ebü'l-Hasen Süleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî. *Tefsiru Mukatil*. thk. Ahmet Ferid. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-İlim, 2003.
- Mustafa, İbrahim; Abdulkadir, Hamid ez-Zeyati; Ahmet Hasan, en-Neccar; Muhammed, Ali *el-Mu'cemu'l-Vesit*. Kahire el-Mektebetu'l-İslamiyye, 1972.
- Nisaburi, Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed el-Vahidi. *el-Vesit fi Tefsiri'l-Kur'an'i'l-Mecid*. thk. Ahmed Abdulfenni Şeyh Ahmed Abdulmersud, el-Cemeli. 4 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlim, 1. Basım, 1994.
- Tabatabai, es-Seyit Muhammed Hüseyin. *el-Mizan fi Tefsiru'l-Kur'an*. thk. Şeyh Hüseyin er-Raimi. 21 Cilt. Beyrut Muessesetu'l-Alam, 1. Basım, 1997.
- Tabersi, Emini'l-İslam Ebu Ali el-Fadl b el-Hasan. *Mecmu'l-Beyan fi Tefsiril'-Kur'an*. 10 Cilt. Beyrut Daru'l-Murteda, 1. Basım, 2006.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Peygamber". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2007. 10.09.2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/peygamber>
- Zemahşeri, Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer. *el-Keşşaf an Hakakiki Gavamidi't-Tenzili ve U'yuni'l-Ekavil*. thk. Adil Esmer Abdulmevcut Ali Muhammed Muavvid. 2 Cilt. Riyad: Mektebetu'l-Ablikan, 1. Basım, 1998.
- Zeydân, Abdülkerîm. *el-Müstefâd min Kasasi'l-Kur'ân*. 2 Cilt. Beyrut: Müessetü'r-Risâle, 1. Basım, 1998.